

THEOPHILI SIGEFRIDI

BAYERI,

REGIOMONTANI,

DE

NUMIS ROMANIS

IN

AGRO PRUSSICO

REPERTIS,

COMMENTARIUS

IN QVO TVM NVMI IPSI ILLVSTRAN-
TVR, TVM ALIA EX ROMANA ET PRUSSICA
ANTIQTIVATE TRADVNTVR.

ACCEDIT EIVSDEM EPISTOLA AD V.C.

DE

THEOPHRASTI DELII PRÆSIDIS
MONVMENTO.

LIPSIÆ, ~~per~~

APVD JOH. FRIDERICI GLEDITSCHII B. FIL.
M DCC XXII. *q*

THEOPHIL STEPHANI

BAVARIA

REGIONIS

NUMI ROMANI

EX VIIIC

ACRO PRAESICO

REPERTIS

COMMENTARIIS

IN QVO TUM NVMNVS TVSTRANVS

TVR TVM ALIA EX ROMANA ET PRAESICA

AN TIQVITATE TRADVNTVR

ACCEDIT EIVSDEM PRAESICO AD NC

DE

THEOPHRASTI DE PHI PRAESIDIS

MONVMENTO

AVGVSTVS

AVD JOSE FRIDERICI CRONSTEDTII P. END

M. DC. CCXIII

S V M M A C A P I T A .

- I. **R**omani numi in agro nostro non nuper sunt amissi, neque a Romana colonia, equitibus Marianis aut Herulis inuecti: peregrini numi per mercaturam & bella in multas regiones vulgantur.
- II. Ante Neronis principatum mercatores Romani in Prusiam non venerunt: succinum per Gracos cognouerunt, autore Plinio. per Corinthios an Tarentinos? quantum Corinthiis de rebus Prusciis constiterit? Osericta Mithridatis & Basilea Pytheæ est Sambia nostra. Pythea Guttones qui fuerint? Graci hæc litora non attigerunt. Verosimilius est Plinium de Tarentinis esse locutum. Tarentinorum mercatura & luxus. Veneti non ab Pannonibus, sed ab Illyriis eque ac Tarentini succinum mercati. Plinius impugnatur. Posterius Romani succinum ex Pannonia petiuerunt ac denique ex Norico & Vindelico agro, ab Hermunduris: quibus viis Romam fuerit deuectum?
- III. Ultra Albim Romana arma non processerunt: natura & positus nostra terra per Germanos sunt cognita. Succinum rude perferebatur Romam. Qui artifices Romæ laborauerint succinum? Nero succina amauit. Munus gladiatorium Nero edidit, cuius omnis apparatus e succino fuit. Plinius illustratur. Quis Julianus procurator fuerit? quo anno editum sit munus? quo anno succinum e Pruscia sit allatum ab equite Romano? Gleba succini XIII. librarum. Quæ in theatro Neronis succinea fuerint? Cur nulla eius monumenta muneris exsint?
- IV. Eo tempore primum Romana moneta Prusis innotuit. De numo Neronis apud nos inuento. Succinum quando Romano orbi deserit inferri? Numquam postea restituta succini mercatura. Nerigon Plinii que fuerit?
- V. Ante Marianos equites in Pruscia numi Romani fuerunt. Numus hoc docet Julia Mamaæ in agro Galindico repertus. Is ager ante Marianos equites & diu postea solitudo fuit. Antiquissimis temporibus numquis usus pecunie Romane in Pruscia fuit? Item in Germania? Inde in ceteras terras sub Septentrione positas pecunia

peruasit. Borussi, si non pretii, saltem curiositatis amore, ut hospitale munus, Romanos numos acceperunt.

VI. Tanta copia numorum Antoninianorum debetur expeditioni Sarmatica. Cum quibus gentibus bellum sit gestum? Peucini qui? Antoninorum numi in Polonia & Curonia. De Crispina numo. CPlitani numi per Alanorum cum Byzantiis bella ad nos peruenerunt. Graeci mercaturas succini posterioribus temporibus non exercuerunt. Laonicus Chalcocondylas restitutus. Persae, Syri, Arabes succino nostro numquam sunt vsi. Ambra quid? Eccardi coniectura expensa. An Sini succinum nostrum cognoscant? De numo scutellato. De Byzantiis numis. Eorum in Prussia nullus umquam usus fuit. Hartknochus & Georg. Daniel Seyler confutantur. Byzantii in Germania num noti fuerint? Locus ex Consuetudinibus Ordinis expensus.

VII. Quis usus Romanorum numorum in Prussia fuerit? In tumulis conditi. Ut apud Romanos, Turcas, Gothos, Francos. Supellectilia a Germanis & Prussis condita in monumentis. Reticulum Poggiae. Aurum in Elbingensi urna. Vnio succineus in urna Lilienthalii. Monumentum Stablacanum illustratur. Monumentum Cosarcense. Quamdiu modus ille sepeliendi in Prussia superfuerit? Superstitio in Saxonia diu, in Curonia adhuc superstes. Corona sepulchrales. Numi plures in agro, quam in urnis reperiuntur. Quomodo id acciderit? Coniectura Friderici Vilelmi M. Electoris. Cur Prussi pecuniam contumularint? An in sacros lucos isti numi fuerint abiecti?

VIII. Qui numos huiusmodi collegerint aut memorarint? Caspar Schuzius. Matthaeus Praetorius. Andreas Hedio. Godofredus Villemouius. Jo. Reyher. Georgius Andreas Heluingus. Renaldus Perbantus. Jo. Ridelius. Philippus Jacobus Hartmannus. De eius antiquitatibus Prussicis. David Blesingus.

IX. Numi, quos inuentos aut vidi aut ipse possideo. Domitiani. Antonini Philosophi. Faustinae utriusque. Commodi. Crispinae. Gordiani III. Philippi filii. Gallieni. Aureliani. Seuerinae. Claudii Gothici. Constantii & Valentis.

DE
NUMIS ROMANIS
 IN
AGRO PRUSSICO
 REPERTIS.
 CAPUT PRIMUM.

On est verosimile, Romanos numos, quos in agro nostro reperimus, amissos temere fuisse, inde ab eo tempore, cum majores nostri ceterarum aemulatione gentium, veterem aeruginem in thesauros inferre instituerent. Nam sero apud nos haec Romanae antiquitatis pars studia & ora hominum in se conuertit, patrum denique nostrorum memoria. Numi autem Romani jam antea diuersissimis locis & alicubi altius sub terra, nonnumquam haud procul a bustis & in vrnis denique inuenti sunt. Quod aliter erat futurum, si ab annis quinquaginta, quibus his antiquitatis studiis, aut aduentis omnino, quibus suus omnibus litteris honos est apud nos habitus, abiecti siue amissi essent. An a Romanis, ab Herulis, a Germanis veteribus aut Marianorum signa & vestigia secutis, ac, a quibus denique maiores nostri acceperint, nemo ad hoc vsque tempus magnopere quaesuit. Haud aequae tantam patriarum rerum incuriam sero, praesertim cum ad veterum lucem monumentorum nihil eiusmodi omitti & negligentius tractari conueniat.

Vix in mentem mihi venit, Romanam coloniam in has terras commigrasse. Non inuideo commentum Polonis auctoribus, multo autem magis miror, Alberto Coialouitio vni omnium sagacis-

gacissimo scriptori probari. Habent utique istius conditores coloniae, aliquanto plura in speciem argumenta, quam, qui post Albertum Stadensem & Gobelinum Personam ex Alexandri militibus profectos aliquos in Prussia confedisſe prodiderunt: aequè vana perſuaſione, quam cum Othofridus Francis & Vitechindus Corbeienſis Saxonibus huius laudem originis vindicarent. Sed cum poſt bellum a Caefare geſtum Romanos huc in exilium progreſſos dicunt, adjuuandi paululum ſunt ex Appiano, ut ſciant, poſt victoriam Auguſti in campis Philippiſis, partem nobilitatis, quae Brutum ſecuta fuerat, in Traciam, ſociam gentem, auſugiſſe, inde proditos per Raſcum, vltiora petere maluiſſe. Enim uero non modo, qui talia referat, ſed etiam, qui operoſe confutet, indigne antiquitatis verecundiam pudoremque habere videtur.

Cum Mariani in Prussia venirent, omnis Romanorum uſus numorum in Germania dudum deſierat: & multo antiquiores numi inueniuntur, quam ut Herulis in Italia obueniſſe indeque ab illis in has terras perlatos verosimile ſit, dum interim illorum numos temporum non aequè hic inueniri meminimus. Aliquanto congruentius veritati Mathias Praetorius in antiquitatum Pruſſicarum vaſto opere MS. cenſuit, ab expeditione quadam Romana numos hos repetendos eſſe. Secundum quam ſententiam verosimillimum mihi videtur ab Romanis & Teutonibus negotiatoribus perferri ad nos potuiſſe.

Quem enim latet, per militiam & mercaturam peregrinos mores & uſus vulgari? Velleius Paterculus memoriae prodidit, ſic vniuerſam Pannoniam non diſciplinæ tantum modo, ſed linguae quoque Romanae notitiam, denique litteras accepiſſe: & Julius Caefar, Belgas tanto longius a cultu & humanitate Romanorum abuiſſe, quanto minus a mercatoribus adirentur. Arrianus autem, vel quisquis peripli maris Erythraei auctor fuit, etiam in India Graecam pecuniam per Macedonum inuaſionum atque Alexandrinæ mercaturas receptam eſſe tradidit, ἀφ' ἧς, inquit, μέχρι τῶν ἐν Βαρυγάτοις παλαιοὶ προχωροῦσι δράχμα, γράμμασι Ἑλληνικοῖς. Quem locum Salmaſius ad Plinium ita explicat, ut numos non inuentoſ (quod veteris interpretis verſio ſonat) ſed in communi citium uſu adhibitos eſſe intelligamus. Ac ne quis putet, loqui eum tantummodo de Appollodoti & Menandri, Graecorum hominum, qui in India regnarunt, numis, rurfum idem inter merces Indi-

cas numerat, *θηνάριον χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν, ἔχον ἀλλαγὴν καὶ ἐπι κέρδειάν τινα πρὸς τὸ ἐν τόπιον νόμισμα.* Quae autem commutatio numorum Graecorum Indicorumque esse potuit, nisi Graecis auri argentique Indici pretio, Indis Graecorum numorum forma vsuque captis. Inuenti sunt vtique in India numi, quos ante bis mille annos in vrna fuisse conditos Brachmanes iudicarunt. Ex Cuperi quadam ad Lacrosum epistola A. cl. lcccxvi. Id. Sextilibus scripta cognoui, Nicolaum Vitfenium illustraturum istos numos fuisse. Sed istis doctissimi Consulibus commentariis misere ad hunc diem caremus.

Hinc passim in iis regionibus, in quibus Romani mercatores aut milites aliquando sunt versati, numi effodiuntur, vt in Pannonia, Dacia, Germania, Britannia, Graecia, Hispania. Numis in Syria repertis Joannes Valens plurimum est vsus. Cuiusmodi iam Jacobus de Vitriaco, haud procul Caesarea in fundamentis Castri peregrinorum inuentos prodidit, *ignota, vt ait, modernis moneta.* In Aegypto defossos Paulus Lucas non ita pridem memoriae mandauit. Marcus Velferus in rebus Augustae Vindelicorum illustrandis maxime fesus est numis in agro Rhaetico, Norico & Vindelico inuentis. Haud procul Oenoponte effossus est ante annos admodum triginta aut amplius, Otho aeneus maximus moduli, inscriptus ita vt ille, in quo Cauius fraus propemodum deprehensa est a Chifletis: IMP. OTHO. CAESAR. AVG. TRIPOT. & in auersa, in qua Otho cum tribuno & tribus militibus SECVRITAS. P. R. S. C. Qui numus adhuc in cimelio Hartmanniano, inter praecipua nostrae urbis memorando, exstat, saepe a me visus. Nihil in eo Patainae fraudis, aut novitatis alicuius adparet, etiam diligentissime contemplanti. Seruatus mirifice, parum aeruginis, sed antiquae, habet. Hartmanni coniectura est, a legionibus Pannonicis Oenopontem forte fuisse perlatum. Commentarius eius in hunc numum praestans sane & dignior luce Chifletianis coniectaneis. Jacobus Andreas Schottus quidem, desideratissimus nostrae amicitiae fenex, nonnulla fraudis vestigia in eo numo notare sibi est visus, sed in his nimis acutum vidit.

CAPVT SECVNDVM.

TAmetsi igitur inclinet animus, vt credam, per mercaturas illatos numos Romanos esse, tamen mercatores Romani, an Teutoni secum asportarint, haud quaquam liquido iudicauerim.

Magis constat, ante Neronis principatum neminem Romanum in has terras ingressum, ab eo autem tempore commercia succini per Germanos Pannonasque habita, eosdem denique Romanis numis vfos esse. A Graecis primum eius gemmae notitiam Romanos accepisse, Plinius scribit. Quos ille vero Graecos, Corinthios an Tarentinos memoret, quaeri potest. Gentem nostram & succinum in Graecia iam ante Persicum bellum cognita fuisse, manifestum est; quantis autem rursus obscurata fabulis fuerint, Plinium legentes non latebit. Cum Philoxenus, Nicander, Euripides, Apollonius Rhodius ad Padum Electridas insulas & succini originem, Padum autem ipsum Aeschylus rursus in Hispania collocat, poetarum commentis tam multiplicem errorem condonemus. At Theophrastus, Zenothemis, Metrodorus, & quod mireris, re a Romanis, ut erat, cognita, Xenocrates eadem, indignante Plinio, somniarunt. Quae tamen minime argumento sunt, in Graecia succini vsum iis temporibus nullum fuisse, cum Herodotus tanto tempore illis antiquior, multo veriora prodidit. Vera enim falsis haudquaquam miscens, obscura quidem, sed probabili narratione in Thalia contentus fuit. Pytheas Massiliensis in historia Thules quoque diserte omnia habet, mendacissimus quidem Straboni iudicatus, sed ignaro earum rerum, quas Pytheas verissime prodidit. Itaque Timaeus, Niceas & Mithridates Eupator merito aut secuti eum aut eisdem auctoribus vsi sunt. Philemon etiam in scenam produxit veram sententiam, si is, quem Plinius citat, Menandri aequalis fuit. Tradit autem Philemon, in Scythia erui duobus locis, Niceas, in Germanorum littora eiici, Mithridates, in insulam Oserictam cedri genere, hoc est, abietibus syluosam, vnde in petras succinum fluat. Si quis hanc Sembiam Oserictam dictam putet, erroris haud facile coargui possit, praesertim si Dioscori Siculi Basileam obiecerit. Graeci igitur Basileam, Germani *Oserictam*, veluti *orientale* aut *Aestiorum regnum* Celtica lingua dicas, ob eam causam cognominarunt, quod ad Sueonum Sinlonumque exemplum, regis imperio, inter tantam vicinorum libertatem, adstrictiori, maiores nostri vterentur. Aestios ipsos credibile est, *Abalum* vocasse. Xenophonti Lampfaceno cum Dioscoro conuenit, sed Pythias Timaeusque Basileam & Baltiam videntur confudisse. Pythias vtique Basileam & Abalum distinguit. *Pytheas*, inquit Plinius, *Guttonibus Germaniae genti accoli aestuarium*

oceanum Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium; ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum. Illic vere fluctibus aduehi & esse concreti maris purgamentum: incolas ad ignem uti eo, proximisque Teutonibus vendere. Ex eo loco aliqui hariolati sunt, Gottones in Prussia aliquando fedes habuisse. Atqui falso, nulla idonea auctoritate. Aliqui insuper Gothos & Gottones perperam confundunt, ita ambiguo licentique errore, tamquam in nostris rebus nihil turpe sit comminisci. Gottones Pytheas eodem, quo Tacitus loco in Pomerania & Cassubia posuit. Diei navigatio Lacu salubri siue Aestio fiebat, cum etiam hodie tantilli temporis cursus secundo vento est. Ab eius autem occidentali ripa, intra Germaniam omne littus Sueuici maris Mentonomon a Graecis nuncupatum fuit. Spatium autem a Vistulae ostiis, quae salutarem lacum influunt, vsque ad fines Cimbricos admodum congruit cum Pitheae rationibus. Nam stadia sexies mille efficiunt ter millies & sexcenties mille pedes Graecos, qui secundum accuratas Eduarti Bernardi rationes, aestimatis tot veterum molibus, tot auctorum sententiis cum Anglicis pedibus conuenientes, pedibus ter millies trecenties, septies & septuagies mille centum & vndecim Parisinis aequantur; itaque miliaria Germanica centum septem & quadraginta, aut pauxillo admodum plus, nobis dabunt. Quanto spatio littus Sueuicum inde ab Aestio lacu ad Cimbro propemodum accurate porrigitur.

Possis suspicari Massilienses Gaditano euectos freto, littora septentrionis obiisse, vnde fiducia fuerit Marciano suos περιπλῆξαι edendi. Satis animi Alexandrinis & reliquis Graecis fuit, vt, Dionysio Periegeta teste, mare Erythraeum emensi ad Gangem usque ferrentur. Enimuero si rationem nauticae veterum scientiae ineamus, persuaderi mihi non patior, Graecos antiquissimis temporibus euectos in hoc mare fuisse. Polybius, vt erat vir admirabili re- Lib. 3. 158.
rum vsu & scientia, in Megalopolitana historia liquido demonstrat, quam id fieri istis temporibus nequiverit. Idem multo tempore post Marcianus Heracleota & Agathemeris confirmant. Quae autem Pitheas & Herodotus & ceteri de his gentibus habere, vicinis barbaris accepta tulerunt & postea Romanis expeditionibus. Marcianus & in primis Cl. Ptolemaeus plurima ab his mutuo sumpserunt, vt hic ἐν πρώτῃ ὑφηγήσει non dissimulat. Itaque hactenus Plinio assentior, non ab his littoribus, sed ab Venetis Graecos succinum petiisse.

Vt ad Plinium prorsus redeam, non Corinthios, nec alios Graecos, sed Tarentinos credo ab eo prodi succinorum commercia vsunque Romae vulgasse. Homo videlicet Romanus cum Graecos nominat, Tarentinum aut Bruttium aut ex magna Graecia aliquem significabat. Praesertim, cum non, qui per orbem terrarum, sed, qui per Italiam succina vulgauerint, quaerit. Tarentus ad omnem mercatum opportune posita, tum caput Lucaniae, Apuliae Calabriaeque, maximam luxuriam contraxerat, non tam Graecorum, vnde erat orta, exemplo, quam rerum humanarum lege, qua ab opibus magnis ad affluentiam rerum omnium iter, inde ad luxuriam praecipitium est. Theopompo in Philippicis & Clearcho Solensi in vitis proditum referimus, Tarentinos dicere solitos, cum aliae genēs industria ac laboribus vitam instruant, se instructa inter maximas voluptates perfrui: eosdem primos cutem rasisse, conuiuia pergraecando perpetua duxisse, pictis pellucidisque vestibus vsos, qualibus Semus Delius in Paeanibus ithyphallos inter ludorum obscenitatem indutos fuisse tradidit. Strabo denique plures festos dies Tarenti agitato prodit, quam quot diebus anni tempus describitur. Idem portum Tarentinum nobis pingit. Polybius autem in excerptis Megalopolitanae historiae Tarentinam urbem sic positam ostendit, vt Italia inferior & magna Graecia communi hoc portu vterentur, ad Adriatici, Inperi & Ionii maris commercia, solique Crotoniatae nescio quid portus haberent, ex quo tamen maximae huius urbis opes prouenissent. Eo sic auctae res Tarentinae fuerunt, vt Graeci & reliqui mercatores toto Italico littore nullum portum peterent, quin etiam in hoc excensum facerent. Tarentinos etiam in Istriam & Illyricum vsque mercaturas excercuisse Flori testimonio constat. Itaque verosimile est, succinum quoque ab Illyriis petatum, in domesticum luxum vertisse, inde in alios populos Italiae vulgasse.

Inde adeo & Romani acceperunt. Neque enim Plinio parum memori eorum, quae semel memoriae mandauit, credo, Romanos a Venetis primum succina cognouisse, aut Venetos a Pannonibus. Etenim Veneti bello Ligustico, annis fere quinquaginta post Tarentinos petiti sunt; in Istrios & Illyrios etiam aliquot annis serius itum est. Pervulgari interim succinum per Tarentinos, vt in reliqua Italia, ita Romae etiam vel maxime potuit. Pannonēs autem coniuncti Venetis numquam fuere, Istriis & Illyriis
inter

inter utrosque mediis. Appianus Alexandrinus in Illyricis, terminos gentis descripsit, ut ante bellum Illyricum fuere: a Macedonia & Thraciae montibus ad Alpium obiecta iuga iuxta litus Ionium coluisse, stadiis mille & ducentis, seu quinque dierum itinere; ad Istrum autem & Pannonas maiorem amplitudinem fuisse. Ad Arsiam Istrii, cognata gens, Illyrios excipiebant usque ad Venetos diffusi omni reliquo littore. Claudius Ptolemaeus Pannoniam ab occasu solis Cetio & minima parte Caruanae montis, a meridie Istria & Illyrico finit. Sic Strabo, sic veteres omnes, sic ipse Plinius, Alpium iugis a septentrione ad meridiem per medium Illyricum versus Pannoniam includi scribens. Nullum igitur Venetis Pannonibusque commercium, cum Illyrii Istriique istis propiores siti, & si libuisset Venetis per Alpicas gentes Carnutum petere, sub Alpibus Germani essent, a quibus commodius succinum acciperent, quippe & inde Pannonibus petentibus, ut Plinius memoravit. Imo cum Plinius scribit, Venetos proximos Pannoniis succinum circa mare Adriaticum accipere, non animadvertit, ambigue se loqui. Pannoni ad mare non colebant, sed Illyrios Istriosque veterum aliqui cum Pannonibus confundebant, credo post tumultum Gallicum & cum Gallis per Dacos in Istria Illyricoque, teste Strabone, deletis, in vacuas regiones Pannoni succederent coloni. Accisi quidem postea & intercepti paullatim Illyricae gentis fines, cum ad Patauium usque ante Antenorem colerent, profectis ab Illyrico agro Venetis in haec loca, quae adhuc tenent. Attamen etiam post Plinium inter Venetos Pannoniisque satis longo intervallo ab Geographis Istrii collocabantur.

Mihi probabile est, ab Istriis fortasse Venetos, certe Romanos, (cum a Tarentinis, ut dixi, aliquot annis ante cognouerant) succina accepisse. Istrii a Carnuto Pannonum habuere, cum a Germanis interiacentium populorum spatiis impedirentur. Pannoniam Romani, teste Plinio, ob succini commercia, quae cum Illyriis exercebant, maxime in potestatem suam redigere cupuerunt. Inde quomodo auctum sit in Italiam succinum, liquido tenemus. Pythiae etiam temporibus Pannoni a Germanis accipiebant. Plinii aetate ex Germanis Vindelici & Norici Carnutum asportabant. Videlicet victa hac Germaniae parte & colonia Augusta condita. Augustam ex tota Germania, praesertim ex Hermunduris mercandi causa itum est, Cornelio Tacito referente. Ab Hermunduris

Gottones haud procul aberant. Carnutum autem emporium erat Pannoniae, proximum Norici, Velleio Paterculo, harum regionum vel in primis gnaro. Fuit enim in exercitu Tiberii. Inde quomodo in Istriam Illyricumque sit deuectum currubus aut nauiculis, Strabo docet in descriptione Segesticae, ex quo etiam colligas, Aquileia trans Ocrum in Vindelicos & breuius iter & haud minus frequens illo tempore fuisse. Illyricorum portuum, credo & Liburnicarum nauium opportunitate Romani vsi sunt, ne per Alpium iuga & saltus maiori vtique sumtu adueherent Romam. Mari infero non poterant, quod longius abesset.

CAPUT TERTIUM.

AD haec vsque tempora nihil Romanae pecuniae in Prussiam potuit perferri, quippe cum inter Noricos, Pannonios & hanc gentem multarum terrarum spatia, nullus mutuus, nisi per finitimos, vsus interesset. In interiorem Germaniam mercatura Romana ferius penetravit. Claudii Drusi expeditio postrema Catos aperuit & Cherufcos, Dione omnia quam diligentissime enarrant. Albim traiecturus prodigio absterritus est. Hic *ἑρῶπαια Δρῶσθ* a Claudio Ptolemaeo ponuntur, hic finis Romanarum expeditionum. Ultra Albim Straboni ignota prorsus dicuntur omnia, cum ad orientem ante id tempus *παράπλευς* esset litore Sueuico factus nullus. Germanicus Caesar ne quidem ultra Visurgim longe processit. Trans Viadrum nulla Romanorum arma sunt visa. Idcirco Philip. Jacobus Hartmannus vehementer fallitur, cum a militibus Romanis in haec loca numos esse allatos, in Antiquitatibus rerum Prussicarum, probare conatus est.

Dicat quisquam, vnde ad Romanos tot gentium ultra Albim cognitio peruenerit? Nempe Germanis aut captiuis aut transfugis, aut alioqui inter Romanos versantibus creditum est, quicquid ultra erat, vt ipsi acceperant, referentibus: Sueonas secus Sueuicum mare colere, vltius septentrionalem oceanum esse, ibi extremum cadentis iam solis fulgorem in ortus edurare adeo clarum, vt sidera hebetet, *Sueonas a regibus imperari & segnitiae (vt ipsi feroces interpretabantur) hoc est, paci deditos esse. Id cum verum fuisse, aliunde comperimus, fidem iisdem auctoribus habemus de proxi-

? Id adeo verum esse ex numo Caroli XI. & ex Speculo Regio, Norvegico scripto apud Arngrimum Jonam in specimine Islandiae historico p. III.

miori Aestiorum littore narrantibus. Juxta Sueonas Sitones (nos Lappones vocamus) tum Peucini, Fennique colebant. Fenni utique iisdem quibus hodie locis. Absurdum est, ab aliquibus Fenos in Prussia collocari. Aestii mea sententia, lati dextero littori Sueuici (vt Tacitus dicebat) maris praetendebantur, a Pomerania ad Curoniam vsque, aut Esthoniā quoque, quae vetus nomen fortassis seruauerit. Gentes multas vno & eodem Aestiorum cognomine Cornelius prodidit. Lacum hunc salutarem ab Aestiis paludem Aestiam Pomponius Mela vocat. *Palus*, (inquit Vossius) *est illa, in qua succinum colligitur & olim & nunc notissima.* In quo errore nemo vumquam Romanus fuit. E mari succinum eiici tradunt ad vnum omnes.

Gleffariam, Austraniam & Burchanam Romani tenuerunt aliquando, sed, vt ex Germanici Caesaris nauigatione coargui potest, longe ab nostro littore distantes, totius Cimbriae Germaniaeque interiectu. Apud nos interim nullo succinum vsu, nisi arsisset, rude legebatur & informe ad finitimos Germanos perferebatur, Cornelio gnarissimo earum rerum auctore. In prouinciis autem Germanicis aequae succinarii negotiatores fuisse videntur, quam in Belgio cretarii, alii alibi. Sed quibus finibus se continuerint, & vtrum ante Neronem in haec loca penetrauerint, quia nūspiam vel ad suspicandum, quid verum sit, quidque non sit, obuēnit, non possum explicare.

Fuerunt sine dubio & Romae, inter tot opificum collegia, etiam, qui succinum laborarent, artifices. Ac fortassis ad collegium vasculariorum aut aurificum aggregati fuerunt. Vascularios argentarios inuenio apud Scaeuolam, aeris Corinthiaci in veteri inscriptione in via Flaminia.

VENERI
COLL. VASCULARIOR.
SIG. CORINTHIUM.

D. D.

Apuleius inter vasa aurea & argentea mensam diuitem succino instruit: *argentum alibi clarum & aurum fulgurans & succinum mire cauatum in lapides, vt bibas.* Aristides in Romam, praedicat in vrbe omnia confluisse *ναυτιλίας, εμπορίας, μετάλλων καὶ θαρσων, τέχνας,*

χρᾶς, ὁπόσα εἰσὶ τε καὶ γεγένηται. Sed non tantum vasa, verum etiam maioris artificii res e succino fiebant, vt nisi cum glyptices sculptoriaeque artis summa doctrina, frustra tentatae essent. Si quam naturae operam & artem ostentaret succinum, sine artificis ingenio & industria placebat, vt nunc fit. Martialis apem, viperam & formicam succinea inductas gutta, culices & lacertas Plinius laudat. Hic quoque memoriae prodidit, fulvo succino maius, quam cereo, aut albo pretium fuisse, mulieres Transpadanas monilium vice vfas, alligasse quoque infantibus, nouaculis Romanos succineis vfos, humanas denique effigies in succino effictas viuorum hominum pretium superasse. Hi mores Romani fuerunt, hoc succino pretium.

Pretium gemmae Domitius Nero maxime auxit. Ab eo tempore Romae magis cognita, maioris facta est. Sabinae Poppaeae, cuius amore tam vehementer flagrauit, crines, in quodam carmine succina, an succineos? nuncupauit. Exinde *is colos matronis*, vt ait Plinius, *expeti coepit*. Sed haec postea aliquanto fuerunt, quam in ludicrorum ostentatione visum fuerat succinum. Nam cum Romae in ludis bestiae ignotae aliaque rara ac numquam in vrbe visa producerentur, Neroni in animum adeo venit, succinea omnia exhibere. Erat Nero tam peruersa gloriae cupiditate, vt, quidquid incredibile, ignotum, abditum, aut ex eorum esset genere, quae fieri non possent, ea maxime peteret & vulgaret. Audita vox eius est, paullo ante exitum, cum organa hydraulica noui ac ignoti operis in domo illa aurea recens posita contemplaretur, adfirmantis, se isthaec in theatra prolaturum. Julianus igitur curator eius, equitem Romanum in haec loca misit, qui succini ingentem copiam referret. Dignus est locus Plinii, vt penitus consideretur. Julianum, (quae licentia esse solet, omnia ad nota aliunde nomina trahentium) credit fortassis quispiam, eum esse, quem cum Asprenate Romanum Cos. ad A. V. C. lcccxcī siue Christianum XXXV. sub primo C. Caligulae anno Idatiani & Anonymi Fasti, Prosper, Calliodorus, Dio, Frontinus ponunt, quorum postremi M. Aquilium cognominarunt. Panuini errorem hoc quoque & proximo anno Cass. turbantis Norisius in epistola Consulari gnauiter conuicit. Enimvero ex Dione constat, Julianum illum a Tiberio designatum Cos. iam dudum ante rem publicam attigisse. Iis autem, qui rem publicam administrassent, curationes rerum domus Augustae non committebantur. Testis est Cornelius Tacitus, Melam a petitione ho-

norum

norum abstinuisse, quod & ambitiosius crederet priuatum Consula-
 ribus viris praeferrere & acquirendae pecuniae breuius iter tenere
 per procuraciones administrandis principis negotiis. Reliqui sunt
 Claudius Julianus & Julianus Tertius a Tacito memorati, si neces-
 se est, aliquem esse eorum, quorum nomina aliis rebus gestis quo-
 que conseruantur. Ille a Cornelio Tacito ita descriptus est, vt al-
 terum haud inuiti omittamus. Vix enim credibile est, nos in eo ve-
 rum nomen non tenere. Post procuracionem huius muneris Mi-
 senensi classi praefuit ante Lucilium Bassum, amarus deinde a Vitel-
 lio ad domesticum ministerium. Praefectus idem gladiatoribus la-
 scivia socordiaque gladiatoris plus, quam ducis animo, ingenio Ne-
 ronis moribus conuenientissimo. A Vitellio ad classarios Misen-
 nenses mitigandos cum manu gladiatorum & cohorte vrba mis-
 sus, haud magna cunctatione ad Vespasianum & ipse deficiens, gla-
 diatores secum traxit, Tarracinamque Misenenfibus adiuuantibus
 occupatam infedit. Illa iterum per socordiam & lasciuiam amissa,
 verberibus laceratus, Vitellio inspectante trucidatus est. Quae
 antea vita Juliano fuerit, non constat, nisi dedecus ex morte & in-
 famis ministerio principis arguas. Illum adeo Julianum Claudia
 gente, eadem qua Nero, (nisi ex plebeia fuit, nam Neronis patricii
 erant) curatorem huius muneris fuisse, nunc multo magis contem-
 do, cum video, Lipsium in eandem mecum sententiam conuenire.
 Procuratores autem mandata Caesarum ordinabant ea, quorum
 curam accepissent extra ordinem, idque ad Pomponii opinionem
 coarguendam, censentis, *vnus rei mandatum suscipientem, procura-
 torem non esse*, aequae firmiter valet, quam Vlpiani auctoritas, cui ali-
 ter visum est. Igitur singulis ludis alium procuratorem (vt Patro-
 bium libertum teste Xiphilino, gladiatorio Neronis muneri Nea-
 poli edito) saepe etiam vno plures datos inuenio. Nam cum post
 Atilii theatrum collapsum, non amplius ad stipem mercedemque
 parandum, aut omnino a priuato munera ederentur gladiatoria,
 tanto maiores opes a principibus profundebantur. Atque cum
 ideo per mille artes procuratorum ingenium ad accumulandas di-
 uitias se exerceret, magna res erat, procurare munera.

Quo tempore Nero gladiatorium hoc munus ediderit, quae-
 ro, vt ex eo intelligam, quando Romanus eques in haec loca vene-
 rit. Tranquillus Suetonius: *spectaculorum*, inquit, *quatuor ge-
 nera edidit. Iuuenales, circenses, scenicos ludos, gladiatorij manus,*

tamquam nullum aliud exhibuerit. Econtrario Cornelius diserte memorat, his edita munera. Primum per indignationem & transcursum attingit, alterum non multo diligentius. Satis tamen adparet, primum munus Suetonio notari. Nam molem amphitheatri apud Campum Martis construxisse Neronem firmissimis fundamentis & trabibus, Tacitus scribit. Suetonius autem confirmat, in Campo Martio ligneum amphitheatrum intra anni spatium ab Nerone conditum ac neminem, ne noxium quidem in eo occisum fuisse. Altero autem spectaculo foeminae illustres ac senatores sine missione dimicarunt. Par vtrique muneri magnificentia, sed priori magis illa ex succino ornamenta conueniunt, praesertim in ligneo amphitheatro. Theatra primum paupertatis causa, nulla, nisi ciuium corona, cui inter ludos ne licuit quidem sedere: inde subitaria quidem sunt facta, sed disciplinae causa, ne quis locus ad quotidianam desidiam esset. Quippe cum censores pro reliqua feueritate sua gradus ac sedilia disturbarent, vt Tertullianus in Spectaculis tradit & Vitruuius quoque confirmat. Firmum & mansurum primum condidit Pompeius. Id ille tamen parsimoniae causa, ne frequenti constructione tanti operis priuata & publica pecunia exhauriretur. At Nero ligneum fecit, vt tanto plus profunderet. Igitur de anno constat. Nerone secundum & L. Calpurnio Coss. nihil aliud actitatum. Hi Coss. erant A. V. C. lccc x. secundum Anonymos, Idatianos, Prosperi & Capitolinos fastos. In eundem annum Suetonius videtur coniiicere venationes, vt tanto magis cum Plinio concordet. Ex quo conficitur, sub ipsum initium principatus, aut proximo anno, Claudio Nerone & L. Antistio Vetere Coss. equitem Romanum in Prussos esse profectum succini causa. Eques fortassis negotiator, quales pluri mi erant etiam integra republica, aut, & ipse Neronis curator. Profectio tanto maiori compendio fiebat, quod magnum in Germania Neronis nomen semper fuit; Hermunduri fida Romanis, Gottones autem pacis amantissima natio erat.

Quanto pondere succina allata sint, Solinus videri voluit comperisse, loco Plinii negligenter expenso. *Tredecim*, inquit, *millia librarum*. Plinius dixerat: *maximum pondus glebae attulit XIII. librarum*. Hoc congruentius vero, illud sine idonea auctoritate. Ingens pondus vnus glebae, etiam nostris rationibus. Jam, quanta succini copia reliqua fuerit, ex instrumentis, quae suc-

fuccinea fuere, coniecturam nos ducere Plinius finit. *Tanta*, inquit, *copia inuicta, ut retia arcendis feris podium protegentia succinis notarentur, arma vero & libitina, totusque unius diei apparatus esset e succino.* Primum omnium constat, podium in amphitheatris fuisse circum harenam ductum, ut gradus de quibus spectabant, securi a bestiarum insultibus essent. Post substructionem enim supra stereobata murus, ut ex Vitruuio intelligemus, exiguus surgebat, quem podium vocabant. Supra podium columnae & epistylia (ut Maeniana etiam in nostrae urbis aedificiis mediis, more Romano, sed corrupto in peius) constructa erant. Satis alta harenam spectantibus, ut ex Vitruuii dimensionibus tenemus. Quod, cum non esset satis aduersus feras aliquas, retia ex ferro (*διεσπαστὰ κλάθρα ferrea* Plinio) supra epistylia disponebantur. T. Calpurnius etiam aurea facta a Carino cecinit in postrema ecloga:

*Baltheus ex gemmis, ex illita porticus auro
Certatim radiant; nec non ubi finis arenae
Proxima marmoreo peragit spectacula muro,
Sternitur adiunctis ebur admirabile iuncis,
Et coit in rotulam, tereti qua lubricus axis
Impositos subita vertigine falleret ungues
Excuteretque feras. Auro quoque torta resurgunt
Retia, quae totis in arenam dentibus exstant
Dentibus aequatis: & erat, (mibi crede, Lycota,
Si qua fides) nostro dens longior omnis aratro.*

Scilicet in summis retibus spicula obuersa harenae erant, ut, si qua bestia, transmissa euripo, per stereobata, podium, columnas, epistylia, retia niteretur, interim a lictoribus magistratum, qui inter primae caeuae spectatores versabantur, confoderetur, aut ipsa se fera supremis retium insidiis configeret. Retia nodos oportet habeant, quibus ferrum firmetur & connectatur. Hi nodi ex succino erant, credo enim apud Plinium rectius legi, *notarentur*, ut Salmasius etiam suspicatur.

Haec in Spectaculo venationum, incertum, an & gladiatoribus congregientibus relicta fuerint. Arma ex succino erant, quod confirmat meam sententiam de tempore gladiatorii muneris. Adparet enim succineis armis neminem foedatum fuisse. Primum autem munus sine caede fuit. Digna senatoribus & sequiori sexu arma, quos aut nullis aut ferreis utique non decebat appeti. *Vidisses*

diffes igitur matronas succineo scuto & gladio ictum inuicem excipientes & inferentes; myrmillonem aliquem, cui non triplex circum pectus aes, non galea, non totius corporis tegumen ex ferro, sed succino erat: inde ruere Threcem cum pelta & acinace succineo. Samnis aliquis non in modum veterem auro & argento caelatum scutum, sed ex succino etiam cristas sinistriue cruris ocream gerebat. Retarius tridentem eodem electro & retia fortassis similiter nodata intentabat. Nescio quid in laqueariis, (si qui fuerunt) succineum esse potuerit, nisi forte pugio. At in andabatis & effedariis etiam equi & currus tali ornata instruebantur.

Miraculo similem profusionem succini! Nempe hoc Plinio quoque mirabile visum. Credine potest sandapilas ex succino fuisse tot, quot esse in harena solebant pugnantes? Enimvero quid senatori, quid nobili matronae cum sandapila? Constat enim ex Fulgentii ad Chalcidium libello, non nisi plebem & condemnatos sandapila efferri fuisse solitos. Equitibus & senatoribus lectica proferetro fuit, Martialis testimonio. Fortassis Plinius lecticam ad reliquum diei apparatusum refert, nisi eodem libitinae cognomine, genus omne feretri complectatur. Dio Cassius de insidioso Agrippinae naufragio scribens, non ex caueis feras emissas refert, sed ex nauis ita facta, vt solutis vinculis feras excuteret, inde se contraheret ipsa. Id videlicet necesse est, in hoc munere ac theatro viderit, alterum enim Nero edidit, matre iam interempta. Enimvero vanissimi hominis argutulas fictiones omnes haud hili facio. Credam magis, Dionis memoria eiusmodi caueas in theatris factas esse ad Neronianae modum & exemplum nauis. Jam qui reliquus eius diei apparatus? Omnia videlicet quae spectarentur, ad apparatusum pertinebant. Etiam, quae ante eum diem fierent. Vt Tertullianus in spectaculis: *Idem de apparatibus interpretabimur in ipsorum honorum suggestu deputandis, quod purpurae, quod fasciae, quod vittae, quod coronae, quod denique conciones & edicta & pultes quotidianae, sine pompa diaboli non sunt.* Magna in his varietas seruata Romae, vt Velleius de Julio tradidit, quinque eum triumphos, primum apparatu omni ex citro, alterum ex acantho, testudine denique, ebore & argento rasili ceteros egisse. Id nimirum Tranquillus dixit, *diverso quemque apparatu & instrumento egisse.* Haec in triumphis quae fuerint, scimus; in gladiatorio munere, quaerimus. Calpurnius in theatro Carini vidit baltheos & porticus auro ornatos.

tos. Neceſſe eſt, idem in ligneo Neronis theatro ex ſuccino fuiſſe ornamentum. Reliqua ſupellex, torques gladiatoria, vaſaque alia, quae in Commodi auctione ex auro, argento, ebore citroque com- poſita Capitolinus in Pertinace memorat, hic ſuccinea erant. Ven- nabula, ſpicula, ara in medio theatro, vela, tabulae, ſpoliaria, vncus, veſtes, ſuccino inſtructa fuerint oportet. Tertullianus quoque flagella & virgas expedit & rudem & pileum in ſpectaculis praefto habet. Haud ſcio, an etiam haec ex ſuccino fuerint. Vi- truuius autem in cellis ſub gradibus vaſa aenea mathematica ratio- ne ita a Corinthiis, Graecis reliquis, ac quibusdam Italiae regionibus collocata memorat, vt *ἤχηια* hoc eſt, ſonituum discrimina *αὐτοματι* ederent & inter ſe vulgarent, theatrorum clamoribus commota. Romae, cum haec ſcriberet Vitruuius, nullum eius- modi theatrum fuit, ſed praeepto eius obtemperaffe architectos cenſeo. An & haec ex ſuccino fieri potuerunt? Mira hodie arti- ficum noſtrae urbis ſagacitas, & fuit ante aliquot annos multo maior in laborando ſuccino; ac neſcio, annon aequae ſuccino *ἤχηια* haec edi potuerint, quam fictilibus doliis, quibus Vitruuius ſcri- bit, laquearia fuiſſe diſtincta, ſi ſumptus ad aeneas campanas non ſufficeret. Cum autem ad augendum clamorem & tumultum thea- tri haec inuenta eſſent vaſa, in theatro Neronis ligneo id nemo re- quirat, quod, vt ait Vitruuius, *lignea theatra tabulationes habent complures, quas neceſſe eſt ſonare*, ſi ex artis praeepto theatra con- ſtructa ſint.

Mirum id quoque eſt, cum quinquennialium, decennialium, circenſium, reliquorum ludicrorum memoria in numis obſervata ſit a Panuino, Vico, Occone, Biaeo, Erizone, Valente, Begero & nuper Montefalcone, neminem omnium antiquariorum aut nu- mum aut lapidem tam excellentis muneris memoria in ſignem re- periffe. Nequaquam dubito, Senatam Romanum aboleuiſſe tam foedi ſpectaculi monumenta, cum ex ſuo ordine mulieresque pu- gnaffent. Si Dionem integram haberemus, vtpote nugarum cu- rioſiſſimo obſervatori hoc quoque ludicrum explicatius debere- mus. Cornelius grauior, Tranquillus negligentior fuit, quam, vt haec accurate narrarent. Plinio vni gratiam debemus maxi- mam omnium. Quem cum explicavi pluribus, non poteſt hic labor, ſumptus nobis in patriarum honorem rerum, aliquem of- fendere, tamquam alienus ab hoc loco, niſi abhorrentem ab anti- qui-

quitatum studiis, & non intelligentem, quem fructum ex hoc labore capiamus.

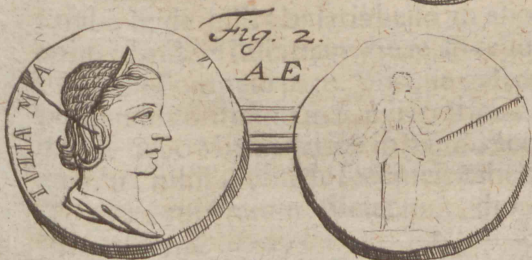
CAPVT QVARTVM.

TAB. I.
Fig. I.

ID igitur consecuti sumus, vt, cum constat, quo tempore munus a Nerone exhibitum sit, ex eo intelligamus, quando in haec littora, Romanus eques venerit; ac cum explicauimus, quanta profusio succini in theatro fuerit, ex eo colligamus, quanto pretio confiterit, quantoque tempore a Romanis inter Aestios versantibus in littore collectum sit nostro. Inuentus quoque Neronis numus & ad Hartmannum allatus est, quem videtis in TAB. I. Fig. I.

NERO CAES...VST. CERTA. QVINQVENN. ROM. CON. S. C.

paullo igitur diuersus ab eo numo, quem L. Beger & Sebastianus Erizo exhibent. Vrceus, credo, is est, qui oleum seruat. Nam, Dione teste, oleum inter senatores & equites gymnastico certaturos ludo gratis distribuit Nero. Lauream satis constat victoris fuisse. Acta sunt haec certamina, Nerone quartum & Cornelio Cossio Coss. tertio anno post profusionem illam succini. Itaque post illa tempora oportet numum hunc allatum in has terras esse. Saltem cognitae a maioribus nostris Romanae pecuniae tempora aperuimus. In Chronico quodam MS. bibliothecae Regiae, inter legata Raziuiliana, quod Joannis Radeualti vulgo apud nos nomen habet, inuenio talem narrationem, quae praeterquam quod „erroris aliquid admiscet, satis scita est. „Julio Caesari bellum cum „Pompeio fuisse annos quinque, inde a septimo & quadragesimo „anno ante Christum natum. Eo tempore Pompeium cum maxima classe Syriam aggressum & latrones esse persecutum. Inter „praedam reliquam belli ex sententia compositi, succinum fuisse „repertum, quod tum, quid esset, nemo Romanorum tenuerit. „A piratis denique esse cognitum, cum Pompeii vim metuerent „euectos quosdam Gaditano freto, post longum cursum in ea loca „venisse, quibus succinum in littore & proximis vadis legeretur. „Nunciatum esse, Gollem regem praesse genti, succinum aut „abiici, aut incendi, pretio nullo censerit. Inde Pompeium in tabulas ab artificibus secto succinum inter reliquum apparatus triumphum exhibuisse, partem eius in templum Iouis illatam ornatus causa fuisse, reliqua inter amicos diuisa. Tum primum auri pre-

1811

1810

„pretium aequasse dictumque esse carabe. Neronem annis sex & „quingenta post Christum natum in easdem terras misisse ali- „quos, qui succinum Romae inferrent per Pannoniam. Postre- „mum unde acceptum sit, liquet; etiam annus cum nostris rationi- „bus conuenit: cetera auctoritate veteri destituuntur. Illud de „carabe & de Iulii Caesaris bello ab alio insertum videtur: prodit „enim grandem incitiam, quae ab reliqua narratione abest. Bel- „lum cum Pompeio patre filisque gestum, tum piraticum ac ciuile „perperam confusum in hac narratione est. Appianus Alexandi- „nus de bello Mithridatico in primis accurate triumphum Pompeii „enarrat, nihil autem de succineis tabellis habet, nisi eas referat ad „reliquum apparatus, dicit enim, duxisse *Ζεύγη καὶ Φαρσία χρυσο- „φόρα καὶ ἕτερα νόμισμα ποιήσας*. Nihil nos iuuat Plutarchus in Pom- „peii vita, nihil Dio Cassius, nihil omnis vetustas. Similiter mul- „ta in Chronicis nostris, de quodam Astronomorum in has terras „ingressu memorantur, quae quia veterum auctorum neminem „prodidisse constabat, nostri inter fabulas referebant. Inuenio „autem eius originem narrationis apud Aethicum: *Iulius, inquit, „Caesar, cum consulatus sui fasces erigeret, ex S. C. consuit omnem or- „bem iam Romani nominis admetiri per prudentissimos viros & omni „philosophiae munere decoratos. A consulatu Iulii Caesaris & M. An- „tonii usque in consulatum Augusti decimum annis XXIX. mensibus VII. „diebus X. a Theodoro septentrionalis pars dimensa est*. Hic est adeo „ille, quem nostrum aliqui Tironem, alii ex quorum numero Lu- „cas Dauid est, Diuonem nuncuparunt. Primus ex nostris fecit „mentionem eius rei Christianus ex ordine S. Burchardi Abbas Oli- „uae & Episcopus Prussiae in libro, quem inscripsit: *liber filiorum „Belial & de eorum superstitionibus*, memoriae prodens, datum sibi „esse a Jaueslao Praeposito aedis Plocensis in Masouia librum Russica „lingua conditum Graecisque scriptum litteris, in quo is Diuones „tradiderit, se cum sociis Salura Bithyniae vrbe, astronomis qui- „busdam iubentibus egressum Octauiano Augusto Romanum or- „bem regente, septimi climatis regiones peruasisse. Ex eo postea „Simon Gruna, Lucas David, Paulus Polonus, auctor Chronici Or- „dinis, quem totum Vaisselius compilauit & alii totum hoc acce- „perunt.

Reliquum est, vt, quando desitum sit numos in Prussiam per- „ferri, explicemus. Prudentius Eulalam laudat, quod *succina sper- „neret,*

neret, nulla certe commendatione, nisi tanto maioris ab aliis honestis virginibus essent facta. At Isidori Hispalensis aetate iam ad agrestium foeminarum monilia adhibebatur succinum, ex qua re copiam & imminutum eo tempore pretium arguas. Sed mihi Isidorus non ut sua aetate fuerit, prodidisse videtur, a Plinio mutuatus, quicquid de succino habet. Itaque e contrario suspicor, visum ab eo succinum in Hispania nullum, cuius usum non tenebat, nisi alterius fide. Aliquanto magis compertum habemus, Aestios per tot gentes ausos esse ad Theodoricum regem legatos & succina mittere. De qua legatione oportuniore dicemus loco. Sed grauiora tempora sunt consecuta, quae prorsus omnem cum maioribus mercatum interruperunt. Ab Hunnis non admodum magna clades mercatui illata, quippe a Romano limite deuiantibus. Quanta autem vastitas Noricorum & Vindelicorum, mortem Attilae & Germanorum primam profectionem exceperit, satis idoneus auctor est Eugippius Abbas in vita S. Seuerini. Odoacro Regi Rhaetia omnis & qua Romana prouincia patebat, ad Dispargum, ut ait Gregorius Turonensis, & Ligerim fluuium, in praedam cessit. A Theodorico quidem Gothicisque multa in Rhaetia, Norico Italiaque omni praeclare sunt gesta, sed excepit subito secunda in prouincias Romanas irruptio, qua maximum mercatura omnis damnum est in Germania perpeffa. Franci enim Alamanis superatis pristinam Vindelicorum Noricorumque virtutem plane extinxerunt. Gregorium hunc legentibus haud obscurum est, quanta auuiditate Francorum omnis natio, qua latrocinandi licentia fuerit, quae res cum per se satis, tum accedens ad superiora mala, commercia hominum disturbauit maxime. Cetera, quae dixi, Agathiae accurato Gothicarum rerum scriptori me debere profiteor. Post Justiniani & Justinii Thracis principatum omnis mercatus succini neglectus fuit. In haec usque tempora, numi apud nos inuenti, pertingunt. Itaque antiquius cadauer est istis principibus in agro Anconitano M DCCLXVII. in lateritio sarcophago repertum. Nam circa collum & super pectore succina ouum gallinae aequantia filoque colligata tanto numero sunt reperta, ut modium efficerent. Paulus Bocconus Siculus, cuius fide haec refero, in aliquo museo etiam simili magnitudine succina vidit, ex sepulchris eruta, quae aeneam fibulam innexam haberent. Quod arguit, magnam iis aetatibus copiam succini nostri perlatam in Italiam fuisse, cum iam

iam defuissent cremari cadauera. At Carolus M. & omnes sequentium aetatum principes nihil vspiam succinei inter ornatus habuere, cum etiam ex India ambitionis instrumenta repeterent. Saxo Poeta inter Brunsvicensis scriptores in vita Caroli:

-- quoties aderant missi mandata ferentes

Ex longe positis gentibus & ducibus.

Tunc auro textam necebat fibula vestem,

Aurea comebat gemma pedes varia.

Distinctam viridi gessit diadema smaragdo

Stellatus radiis iaspidis ensis erat.

Instituta sunt post id tempus commercia cum Sueonibus, nostris: Bircam ditissimam urbem, haud longe Holmia, in insula Bioerkoe lacus Meleri (vt Jo. Hadorphius nos docuit*) sitam petentibus, quod Adamus Bremensis in historia Ecclesiastica testatur. Patuit & Slaus in Prussiam aditus, vt idem prodidit in libro de situ septentrionalium regionum. Ex eo Helmoldus etiam haec totidem verbis: *Vsque hodie profecto inter illos, cum omnia communia sint nostris, solus accessus prohibetur lucorum, quos autumant Christianorum polui accessu.* Sed mercatura succini nulla, veluti deleta eius memoria. Mercatura autem nostra Suecorumque iam a Plinio mihi videtur commemorari. Nerigon vocat insulam, ex qua in Thulen vnus diei cursus sit. Leibnitius Noruegiam putat significari. Aufim dicere Prussiae partem. Peninsulam enim a Gedano Pilaiam vsque procurrens etiam hodie hoc nomine a nobis appellatur. Nolim tamen vehementer pugnare. Id testatius est auctore Bremensi Adamo, nostros postero tempore pelles muricum Bircam auexisse, nulla succini memoria. Nec Mariani equites, cum in Prussiam venerunt, magno in pretio habuerunt. Petrus Theutoburgus & vetustissimus quisque historicorum ne mentionem quidem faciunt succini.

CAPVT QVINTVM.

Itaque ergo liquido probauimus, numos Romanos neque ante Neronem fuisse illatos, neque post impressionem barbarorum. Ante illa tempora in Prussiam non est itum & postea succini commercia desiere. Equitibus Marianis nullus vsus aeris Romani fuit. Quinimo ante illorum tempora in Prussiam Romanos numos

* Praef. in Bioerkoe Lagen siue Ieges Bircenses.

TAB. I.
Fig. 2.

venisse, ex eo collegi numo, quem ad me misit Joannes Ridelius. Inuentum scribit in pastorali casa, ac a fratre suo, Camerario Senes-purgensi sibi transmissum. Ex quo optimus vir merito suspicatur, a pastoribus in agro inuentum, eodem repositum fuisse. Jam cum totum illum agrum Galindae olim tenuerunt, quae gens Marianis in Prussiam venientibus, dudum extincta fuerat, Petro Theutoburgo auctore, & a Marianis hic ager sero cultus fuit, ante illorum tempora quoque verosimile est, numum illum Romanum aliquo in tumulo fuisse reconditum. Illum autem cernitis in TAB. I. Fig. 2. os habitumque Juliae Mamaeae gerere. Dignosci melius potuit, cum repertus esset, sed in ignem coniectus, vt aeruginem amitteret, confusionem lineamentorum perpeffus est. Lego tamen IVLIA MAMAEA AVG. & ab postica, vt suspicor, FECVNDITAS AVGVSTAE. Numus a multis antiquariis visus.

Quibus tandem modis contingere potuerit, vt in Prussiam numi perferrentur, dictu facile est; difficilius autem, quomodo illati sint. Primum, si quaeras, an Romanis ad partem illam Germaniae comitantibus, quae huic contigua est terrae, aut in Prussiam ipsam, aliquis vsus Romani aeris inter negotiantes Aestios fuerit, Adami Bremensis & Helmoldi intercedit auctoritas negantium, aliquod auro argentoque pretium apud nostros fuisse, pelles mustellarum, quas martes vocamus, cum vili panno commutare solitos. Quod equidem testimonium parui in hac causa facio, cum amplius octingentis annis inter illam aetatem, de qua loquimur, & Adamum Bremensem intercedat. Tam longo tempore, tum alia omnia mutari, tum vsus pecuniae Romanae desuisse potuit. Tacito sane credimus pretium succino etiam in Prussia fuisse: *Diu quin etiam inter cetera eiectione maris succinum iacebat, donec luxuria dedit nomen; ipsis in nullo vsu, rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt.* Dubitari tamen adhuc potest, pretiumne auri & argenti an aliarum mercium fuerit. Plinio teste Pitheas Massiliensis idem, quod Tacitus tradidit, Aestios proximis Germanis succina vendere. Eo autem tempore Germani nullo adhuc signato aere utebantur, quod a Romanis primum acceperunt. Enimvero per Romanos numorum vsus Germanis innotuisse, Marcomannorum exemplo constat, quos Tacitus scribit raro armis, saepius pecunia Romana adiutos. Idem postea cum Romanis tam familiari vsu sunt societate, vt Cornelia Salonina Pipara Artali Regis Marcoman-

mannorum filia nuberet Gallieno. Quin etiam Tacitus de moribus Germanorum: *quanquam, inquit, proximi, ob usum commerciorum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostrae pecuniae agnoscunt atque eligunt: interiores simplicius & antiquius permutacione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, serratos bigatosque. Argentum quoque magis, quam aurum sequuntur, nulla adfectione animi, sed, quia numerus argenteorum facilius vsui est promiscua ac vilia mercantibus.* Inde multi serrati in Belgio reperiuntur, Chifletio auctore in Ottonibus aeneis. Quos cum bigatis, credo & quadrigatis idcirco Germani amabant, quod inter primos numos post Q. Ogulnium & C. Fabium Coss. puro argento conflati bello Punico secundo, ac deinde lege Papiria amplius imminuti, ante Liuii Drusi tribunatum tamen nihil aeris admixti habuere. Quadrigatum in agro repertum Heliungus nobiscum communicauit, eiusdem mentione iniecta in Lithographia, quem vide TAB. I. Fig. 3.

TAB. I.
Fig. 3.

Serrati dentato ferrae in modum margine, aduersus incisores erant muniti, ne quid pretio ponderiue periret, cuius in locum lex Cornelia & postea Constantini M. interdictum successit * ab Juliano vero Zygoftatae singulis ciuitatibus constituti sunt. Interiora Germaniae & vltra Albim Cherusci numis Romanis abundabant Germanico Caesare bellum in iis locis gerente. Nam eodem teste Tacito Arminius Romano militi, qui transfugisset, pollicitus est, daturum se coniuges, agros & stipendium in dies, donec bellaretur, sestertios centenos. Maior Germanis fides, quam vt verosimile sit, Arminium fallere cupiisse; nec tantus eius stupor, vt opum profundendarum rationem non iniret, sic cohortes aliquot Romanae transfugissent. Quod ille vtique sperauit fore, quicquid Gronouius pater obtendat. Quantum enim opis in singulis Romanis fuisset? Maiorem in Germania vsum numismatum pararunt monetae, Treuiris, Sisciae & in agro Norico percusae, quarum nomine adhuc metalla signata reperiuntur. Isque vsus Romanorum numorum obtinuit in Germania, vsque ad CPlitanos signatos. Paulo postea Franci & Gothi vsurparunt potestatem cudendi numos, atque etiam edictis prohibuerunt, ne quod pretium numis aliis esset.

Copiam auri arguit Rhadagasti simulacrum aureum, tum idem reperta aurea instrumenta docent. Quantum numorum Joannes

* Codice Theod. IX. 22. XI. 6. 2.

Smithus inuenerit in Nouiomago suo testatur. In omnibus eius vrbis regionibus consulares, imperatoriique reperti sunt, vsque ad labentis tempora imperii. Inde iam frequentia monumenta Francica & Carolingica. Bene habet, quod multos eorum numorum Smithus in supellectilem suam congeffit, sed meruerant separatim omnes reponi, nec misceri inter reliquos numos. Petrus Scriuerius in Bataucarum antiquitatum armamentario, Philippusque Cluuerius de Rheni alueis numos Romanos isthic inuentos memorarunt. Inter plurima monumenta Dombergenensis littoris, in quibus statuæ, aræ, vrnae, pocula, fibulae aliaque inuenta, numi quoque numerantur Traiani, Septimii Seueri, Caracallae & succedentium, quos Oliuarius Vredius & nuper, eruditus antiquitatum septentrionalium & Celticarum scriptor Jo. Georgius Keysler percensuerunt. In monumento Childerici Regis, inuenti sunt consularis vnus argenteus, Neronis vnus, plures Traiani, Hadriani, Antonini vtriusque & Faustinarum, tum Commodi, Juliae Seueri coniugis, Caracallae, Constantii iunioris. Ex CPlitanis Leonis aureos quinquaginta sex, Zenonis quatuordecim, Marciani septem, Basilici & Marci singulos memorauit Chifletius. Muli perierunt inter fabrorum tumultus, ex quibus Theodosii iunioris, Valentiniiani III. Leonis & alios recuperarunt, diligenti cura enarratos a Jo. Jacobo Chifletio in Anastasi Childerici. Ex Germania in Sueciam per commercia & sacrorum communionem numi Romani venerunt. Nicolaus Keder e collegio Regio rerum Suecicarum & Gothicarum ornatisissimus, omnibus laudibus vir de iis ad me haud ita pridem in eum modam scripsit, vt non possim, quin optimi senis auctoritate & experientia ad hanc rem illustrandam vtar. „Numos, inquit, antiquos Romanos Graecosque e telluris Prussicae gremio nonnumquam protrahi volupe audire fuit. Atque tales sane, praesertim Romani, aurei & argentei, per hasce plagas aquilonias saepe numero e solo effodiuntur. Eorum vero Gothlandia feracior est. Curiose quippe in museolo meo adseruantur non pauci in dicta insula inter arandam reperti. Antiquissimi haud fere aetatem Hadriani Imperatoris superant; cuius etiam vnum, ibidem e terra erutum, possideo. *Atque ex Hadriani numismatis, ait Atlanticae auctor, argenteum vnum vrna, in conspectu Sacrae Regiae Maestris Procerumque de tumulis veteris Upsaliae. cl. l. c. LXXXIX. effossa seruabat.* Ex qua commemoratione aperte colligitur, posse defossas

fossas in terram urnas perquam diu perdurare. Nemini enim^c apud nos dubium est quin eiusmodi urnae temporibus meri mul-^c trique adhuc paganismi, in tumulis istis regum Vpsaliensibus fue-^c rint repositae. Quidni igitur & Prussis ex Germania numi Ro-^c mani innotuerint?

Eo igitur tempore, quo maxime usus Romanorum numo-
rum in Germania inualuit, non dicam pretii causa, quia id liquido
probari nequit, sed munerum ergo in Prussiam illatos pulchritudi-
ne sua barbaros primum cepisse, inque hospitii memoriam & reli-
gionem relictos fuisse numos. Nuspiam toto littore Baltico ma-
ior hospitiorum observatio & pietas, quam in Prussia, teste Adamo
Bremensi & Helmoldo. In numis autem, quanta ingeniorum Ro-
manorum magnificentia illuxit! Viderunt id, quo nostrorum prin-
cipum haud aequae multi attendunt animum, nullis monumentis
maiores, diuturniores, latiusque patentem magnificentiae fa-
mam parari. Luculento exemplo Cosmas Aegyptius Indicopleu-
stes prodidit, quanta ex apud barbaros aestimationis numorum for-
ma fuerit. Narrat enim in Topographia Christiana, Sopatrum
quendam Romanum genere, ut tum Graeci nuncupabantur, mer-
caturae causa exercendae Sieldibam, quae antiqua Taprobana,
Adulitanis nauibus petiisse, ex Perside autem ibidem adfuisse lega-
tum. Vtrumque ab optimatibus & publicanis ad regem deductum,
ut recens appulsis fieri solebat, post peracta officia salutationis, iussu
regis confedisit. Percontanti interim regi de Romanorum Per-
siarumque rebus, lubrico denique fuit quaerere, uter regum, Roma-
nus an Persa maior iudicaretur? Persa occupat laudem regis sui:
Sopater nihilo commotior narrantem eius vires, opulentiam, no-
men etiam regis regum iactantem audit. Rege autem eum corri-
piente, quod taceret, nihil, inquit Sopater, isthac vanitate & fron-
te opus est, vtrumque regem ipse praesentem contemplare. Si-
mul Romanum numum auro aequae ac arte (ut tunc erat) commen-
dabilem & cuiusmodi Cosmas scribit in Indiam exportari, regi
ostendit. Ille & hunc aureum & argenteum *μικτάρησιον* Persae ab
vtraque parte contemplatus, *ὄντως, inquit, οἱ Ῥωμαῖοι καὶ λαμπροὶ*
καὶ δυνατοὶ καὶ Φρόνιμοι Sopatrumque elephanto per totam urbem
cum tympanis vehi & magno honore adfeci iussit. Haec Cosmas
cum modo a Sopatro, sed ab Adulitanis quoque compererat. Ac
iste quidem numus fortassis Flauii Anastasii Dicori aut Zenonis
Isauri-

Isaurici fuit, cum Cosmas, qui secundum Montefalconis calculum A. lo XXXV. imperante Fl. Anicio Justiniano scripsit, eundem Sopatrum triginta & quinque annis ante id tempus obiisse prodidit. Numum aut Perozis aut Obalae aut Samaspis & Cobadis imperio signatum Persa habuit. Hos enim circiter illa tempora regnasse ex Mircondo docet Petrus Teixeira in catalogo regum Persiae, quod alioqui ex Graecis illorum temporum scriptoribus abunde constat. In eadem Taprobana simile fere quidpiam accidit Claudio principe. Nam cum Annius Plocamus libertus Claudii aquilonibus ab Arabico littore, in quo vectigalia a fisco redemerat, in portum Taprobanae delatus, apud regem aliquamdiu moraretur, is nihil magis quam Romanam pecuniam miratus, ob eam causam legatos quatuor cum Plocamo Romam misit. Germani denique, Tacito auctore, donis magnopere gaudebant. *Quae non modo, inquit, a singulis, sed publice etiam mittuntur, electi equi, magna arma, phalerae torquesque iam & pecuniam accipere docuimus.* Illa dona hospitalia plerumque fuisse, ex Cornelio intelligo, qui de Germanorum hospitibus ita scribit, ut Prussorum consuetudinem ex veteri memoria notam & ab Adamo, Helmoldo, Petro Theutoburgensi aliisque celebratam veluti depingat. *Abeunti, inquit, si quid poposceris, concedere moris: & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent numeribus, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur.*

CAPVT SEXTVM.

Nondum tamen adparet, cur M. Aurelii Antonini moneta frequentius, quam aliorum inueniatur. Aristides quidem oratione in Romam edixit, hoc maxime tempore Romam κοινὸν ἀνδρῶν τῶν ἐμπόριον καὶ κοινὴν τῶν ἐν γῆι φρομένων διαίτησιν fuisse, tum nihil adeo in India aut Arabia exstitisse, quin Romam transferretur in forum ὡς ἐικάζω γυμνά τὸ λοιπὸν τοῖς ἐκεῖ λελεῖσθαι τὰ δένδρα, καὶ δεῦρο δὲν ἐκείνους εἰλθεῖν, εἰάν τις δέωνται τῶν σφετέρων μεταυτήσονται. Attamen non abhorreo, si quis in ea est sententia, ut existimet, expeditioni alicui id deberi. Ut ex Herodiano didici, Antonino animus fuit, non tantum τὴν ὑπὸ τῆ ἀριτῶ ἀρχῆν ὠκεανῶ ὀρῆσεν, sed & in quo reliqui scriptores assentiuntur, redacta sub potestatem Sarmatia, notam prouinciam condere. Et quamquam ultra Istrum non multum in Pannoniam prouectus Romanus est, refugium nuspiam nisi intra Istrum habens, attamen in exercitu barbarorum varia

riae gentes erant, teste Julio Capitolino, non Germani solum, ipsique Hermunduri, fidelissima quondam Romanis gens, sed & Vidouali, Sarmatae, Roxolani, Bastarnae, Alani, Peucini, Castobocae. Peucini ab aliquibus nostrum non intelligentibus Cornelium Tacitum in Prussia perperam ponuntur. At isti siue e Bastarnarum gente sint, siue eorum vicini tantum fuerint, Peucen incolabant insulam a Cl. Ptolemaeo, Strabone, Stephano Byzantio, Eustathio ad Dionysium, memoratam, Rhodo insula, ut testatur incertus peripli Ponti Euxini auctor, haud minorem. Joannes Hudson monet, non esse confundendos cum Peucinis Sarmaticis ad montem eodem cognomine. Ego vero nusquam inuenio, quod diuersos Peucinos mihi probet. Tacitus loco eodem, ubi adhuc sunt, Fenos ponit, in ostiis autem Istri Peucinos, Venedos denique medios inter utrosque. *Venedi quicquid inter Peucinos Fenosque siluarum ac montium erigitur, latrocinis pererrant.* Tametsi autem Peucini Prussiae accolae non fuerunt, attamen ceterae gentes satis nobis vicinae erant. Hae numos Antonini secum perferre in has terras potuerunt. Inde & in Polonia & Curonia multi Antoniniani ex agro eruuntur. Samuel Rhanaeus patriarum rerum industrius explorator duos numos in Scrimtico agro repertos mihi scripsit, vnum in quo Antonini facies optime conseruata exstet, congruentem penitus cum eo, quem L. Begerus in thesauro f. 674. num. 3. exhibet Germanica victoria signatum; (tantum, quod AVG. TR. P. XXV. non XXVI. in Rhanaei numo legitur) alterum, quem ab aerugine exesum non cognoscit Rhanaeus cuius Imperatoris sit, Victoriam alatum tantum accuratius in eo obseruans.

Sed Crispinae quoque numum inuentum esse aliquis obiiciet nobis, illa autem ducta in matrimonium est a Commodio, paullo ante expeditionem postremam, in cuius medio apparatu Antoninus Vendobonae diem supremum obiit. At enim, satis temporis fuit, ut & percuti numus & vulgari possit. Deinde res quoque a Commodio ducibus aduersus Sarmatas sunt gestae, testimonio Lampridii & Herodiani. Ponam Herodiani verba, ut constet, pecunia quoque Romana Sarmatas corruptos fuisse. *Οι καὶ ἔπολ-
 λῶ χρόνῳ πλείους τῶν Βαρβαρῶν ὄπλας ἐχειρώσαντες τὴν δὲ ἐπὶ μεγά-
 λαις συνάξεσιν ἐς Φιλίαν ἐπηγάγοντο, εἴσει πείσαντες. φύσει γὰρ τὸ Βάρ-
 βαρον Φιλοχρημάτων. Ἀπερὸς ὁ Κομμοδὸς εἰδὸς καὶ τὸ ἀμέριμον ὠνεύμενος
 ἐφειδῶς τε ἔχων χρημάτων, πάντα εἰδὸς τὰ ἀγόμενα.*

Simili fortuna bellorum, quae cum Alanis fuere gesta, CPlitani numi ad nostros maiores peruenerunt. Nam non ita Graeci posteriorum temporum ut Romani mercaturas succinorum exercuerunt, per quas numi eorum ad nos perferrentur. Non ignoravit Pruffos Laonicus Chalcocondylas: Sed nihil ibi de mercatura, nihil de succino: καὶ ἡ μὲν τοι πρὸς Ωκεανὸν διήκονσα Σαρματία ἐπὶ Προσίαν καλεσμένην χάραν διήκει καὶ ἐπὶ τὰς ταύτην (καλεσθηκότας) Λευκοφόρος Ναζηραῖος καὶ ἱερὸν τὸ ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ. Δουλοῦσι δὲ γένος τῆτο εἶναι Γερμανοὶ καὶ Φωνή τῇ αὐτῶν ἐκείνων προσχρώμενοι καὶ διαίτη. Οὐκῆσι δὲ πόλεις περικαλλεῖς καὶ εὐνομημένας ἐς τὸ κράτιστον. Ἐστὶ δὲ τέτοις ἱερὸν ἡδε καὶ τὸ ἐν Ἰσηρία ἱερὸν νομίζεσθαι καὶ ἐν Ρόδῳ εὐνομῶν Ναζηραίων γένος. Ταῦτα γὰρ δὴ τὰ τρία ἱερά ἀνά τὴν οὐκωμένην ἐς τὴν τῆ Ἰησῆ Ἰρησκειαν, ἐπὶ τὰς βαρβαρὰς ὠκνημένα δὴ καλεσθῆναι ἐστὶ. Τότε ἐν Ἰσηρία πρὸς τὰς ταύτη τῶν Λιβύων διαβάλλας καὶ προσίων πρὸς τε τὰς Σαμάτας καὶ Σκυθῶν τὰς Νομάδας αὐτῆς ταύτη ἀγχῆ τὸ παλαιὸν ὠκνημένους καὶ Ροδίους δὲ πρὸς τὰς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ τε καὶ Παλαιστίνῃ διὰ τὸν τῆ Ἰησῆ τῆ Φον καὶ πρὸς τὰς ἐν Ἀσία βαρβαρὰς. Προσίων δὲ ἔχουσι Σαμῶται. Clauferi versio ita aliena est etiam hoc loco a vero sensu, ut mirer Fabrotum in tam magnifico opere eam retinuisse. Ita igitur verto, quibusdam in Laonico emendatis, vnaque voce ex coniectura restituta, quam oportet ibi excidisse, aut similem aliam: *Sarmatia, qua ad Oceanum vergit, regione, cui nomen est Prussiae, quamque monachi albo amictu vestiti sub imperio tenent, & monasterio eius regionis terminatur. Videntur autem illi genere esse Germani, lingua videlicet vna utentes & eisdem moribus. Incolunt vrbes perpulchras & quam optime legibus administratas. Est igitur illis domus religiosa in ea regione, sicuti in Hispania & Rhodo genus quoddam monachorum tales domos tenet. Nam has tres domos in toto terrarum orbe ad firmandam religionem Christianam aduersus barbaros aedificatas esse constat: in Hispania aduersus Afros, qui eo traiciunt, in Prussia aduersus Samogetas & Scythas Nomadas, qui inde ab vltima memoria proxime haec loca colunt & in Rhodo denique aduersus barbaros in Aegypto, Palaestina & Asia ob sepulcrum Christi. Prussis contigui sunt Samogetae.* Constantinus Porphyrogenneta in thematibus ab Bandurio editis, similiter Marianorum equitum ordinem nouit. Sed de mercatura succini qui aliquid proderet, inueni neminem. Ex Persis Choiaia Nassir Eddinus & Vlugbegus Tamerlanis nepos, is ante annos quadringentos & quinquaginta admodum nobilissimus Persarum astronomus, hic autem centum & septuaginta annis

nis post, Transoxianorum Indorumque princeps in tabulis longitudinis & latitudinis urbium *قويابا* *Kuiabah* ponunt, velut a Graecis cognitam. Enimuero siue scriba, siue Jo. Grauii errore acciderit, *Kiouiā* in animo habuere, mercatura & Graeca religione celebrem urbem. Id non tam eo probo, quod in Russia eam orbem posuere, (nam & *Саксон* hoc est, Saxonia in eadem regione ab iisdem collocata est) quam quod diserte addunt *Саксон* urbem ac metropolin Russiae esse. Conuenit quoque dimensio Kiouiae magis, quam Cuiatiae. Non igitur constat Persis Tartarisque cognitam fuisse Prussiam, aut succinum nostrum inter Graecos Asiaticosque populos fuisse vulgatum. Incertus auctor *ἐξηγήσεως ὅλε κόσμος*, qui Constantio & Constante imperatoribus scripsit, nihil de Germanis, aut, vt tunc dicebant, Alemannis & Francis prodidit, alioqui curiosus rerum, quae ex quouis loco a mercatoribus adferrentur. Si verum est, quod Jac. Godofredus sensit, Syrum fuisse, ex eo silentio colligas nullam consuetudinem magnopere Syros cum Germanis maioribusque nostris habuisse. Habent sua succina Indi & Arabes his nostris meliora ad eum usum, quo maxime capiuntur, succinum. *Ambra* vocant, nec Plinio ignoratam in historia succinorum: *gratius* inquit, *est Indis thure*. Symeon Sethus *περὶ δυνάμεως τροφῶν* ad Michaelē Ducam, *ἀμπρα* vocat, dicitque quibusdam fontibus ebullire, optimumque in Indica vrbe Silache venundari, diuersum ab eo *καὶ ὑπόλευκον* in littore Arabiae felicis, nigrum autem & pessimum in piscibus reperiri. Postremum etiam M. Paulo Veneto memoratur. Vt Thomae Hydes coniectura nobis persuasit, *ambra pulchrum & coeruleum colorem* significat. Magis enim probo Persicum quam Germanicum esse, vt Jo. Georgius Eccardus septentrionalium rerum ingeniosissimus & doctissimus interpret praefatus ad Collectanea etymologica existimauit. *Succinum*, inquit, *certe a Germanis ad Arabes delatum, vnde & nomen ab iis venisse verosimile est*. Immo si non constaret & diuersam ambra a succino esse & in Indiam ex Germania succinum perlatum nullo in pretio semper fuisse. Et si ambra ab *amberen, anberneu* hoc est vrendo necesse est deriuare, vnde nomen fluuii, cuius Saxo poeta in Annalibus Caroli M. meminit, ductum putabimus.*

* Script. Brunsvicenf. t. 1. f. 133.

*Qui valida comitante manu Saxonica statim
Arua petens, iuxta fluiuium confederat Ambram,
Est ubi castellum, quod Skinderonburg vocitatur.*

Saidi Gorganensis testimonio etiam in littore maris Indici, Persici & Arabici, quo loco Omman emporium situm est, inuenitur. Postremum confirmat Eledrifus (quem Nubiensem geographum vulgo vocant) cuius quoque opinio aliquando propius accedit ad originem nostri succini cum Auicennae, Ibnolcutbii, Dauidis Antiocheni, Mahometis ibn Achmet, Altemimi & paucorum aliorum opinione conueniens. Existimat autem e profundo maris gurgite eiici, cum econtrario Jacobus de Vitriaco, Nicomedes Iatrosophista multique Arabes & Persae purgamentum piscis esse opinati sunt. Eledrifus quoque tradidit, succinum in Romano, id est, Adriatico mari & prope Andalusiam egeri, vt fere videatur nostrum succinum ibi inueniri credidisse, vnde in Arabiam adueheretur. Calcoschendius Aegyptius hanc ambram occidentalem vocat, quod ex Andalusia mercatores aduehant. Enimvero quicquid sit, pessimum omnium ab eodem Calcoschendio iudicatur, praeterquam quod colore succinum optimum omnium referat, Schirense. Huius pretium ob odoris gratiam longe maius est. Qui cupiat conferre ambram cum succino, is adeat Salmasium in homonymis hyles iatricae Gentium in notis ad Musladinum & Th. Hydum in itineribus mundi. Sinenses quoque succinis vtuntur, de quibus Andreas Mullerus se aliquid legere meminerat in libro quodam Sinico bibliothecae suae, complexo ὕλην in medicina vsurpari solitam: *ubi, inquit, & succini Borussici fit mentio.* Est hic liber in bibliotheca Sedinensi a me visus. Quantum ad veritatem Muller isthaec prodiderit, nullum fuit tempus exploraturo mihi. Alii viderint.

Quae cum ita sint, inferri Graeca pecunia non potuit per mercaturam. At scutellatum numum aeneum Reinaldus Perbantus mihi dedit, A. clo lxxc xvi. fratre suo Stobriccae in agro inuentum, quem hic exhibeo in TAB. I. Fig. 4. Videbar mihi in huius numi postica, qua elatior est, spicam cernere, ob quam causam ad syphatos Siculos referebam, quales constat ex Chronico Casinensi, signatos a Siculis ex gente Normannica principibus. Plerique autem barbari imitabantur earum numos gentium, quas subegerant. Siculi vtique prisco tem-

TAB. I.
Fig. 4.

po-

pore spicas, ad significandum agri vbertatem, in numis exhibebant. Sed inclinat animus, vt potius vnam interpreter, Byzantii signum, sicuti in quibusdam Iuliae Domnae, Septimii Getae & vrbis adhuc liberae, cum nomine BYZANTIΩN visitur. Caucios vocabant istius modi numos CPlitani, quod calicis in modum curuarentur. Fateor tamen spicae multo similiorem esse, quam vuae. Fuit quoque Byzantii agri magna fertilitas. Allatum numum credo a Russis, qui in has terras commerciorum caussa migrare soliti CPlitanis numis diu sunt vsi. Laonicum Chalcocondylam quoque arbitror, sua de rebus Prussicis sumpsisse ab Russis negotiatoribus. Scio suppetere numos Constantinianae familiae in Prussia inuentos, sed vniuersi sunt primorum eius nominis imperatorum, allati ab Italis mercatoribus in Germaniam, inde a Theutonis ad nos. Hunc vnum caucium, cuiuscumque sit imperatoris, a Graecis fuisse allatum, non est credibile. Citius credam a Marianis equitibus ad nos peruectum fuisse: sed maxime placet a negotiatoribus Russicis, vt antea dixi. Ceterum in illo caucio imperator dextera crucem, sinistra orbem fert, prope quem nubium quoddam, vt mihi videtur, vestigium est. Quis autem imperatorum sit, nec facile suspicer, nec, si suspicer, aliis persuadeam. Byzantius autem ille non est, quo nomine vtrum numus aliquis in Prussiam fuerit auectus controuersia manet. Dictos eo nomine aereos, nusquam legi. Aureos autem argenteosque byzantios M. Paulus Venetus memorauit, ac secundum eos reliquam pecuniam Asiaticam censuit: vt, inquit, *quandoque vix pro duobus millibus byzantium aureorum pelles pro vnica tunica sufficiant.* MS. Berolinense addit, *si de pelle perfecta est: si autem de communi, ascendit ad valorem mille byzantium argenti.* Vetus Gallica versio primum illud, *bis mille florenos* interpretatur. Robertus Cenalis diligentissimus ponderum explorator, quamquam M. Paulum legerat, byzantios nescio quam ob caussam omisit. Marquardus Freherus in re monetaria Germanici imperii, accuratius eos percensuit, omnium accuratissime Eduardus Bernardus * Zonaram, Balsamonem & Glossas Basilicas secutus expendit. Nobis Guibertus Abbas ** ad pretium byzantium prodendum, facem omnium luculentissimam praefert. *Asini, inquit, vnius ex frumento sarcina octo byzan-*

* p. 108. 169. 170. ** Gesta Dei per Francos f. 501.

reorum pretio distrahebatur, quos ibidem purpuratos vocitant, centum viginti numerorum solidis aestimabantur. Itaque byzantius efficiebat quindecim solidos illo tempore, cum, ut ex Glossis ostendere possum, a Valentiniano Seniore effecerint duodecim solidos seu miliarenfes. Incertus, at Italus a nobis vocandus auctor gestorum Hierosolymitanorum, vnum panem byzantio venisse scribit, Albertus Aquensis autem eodem tempore, duobus solidis, cum sine omni controuersia corruptus sit locus & duodecim scribi oporteat. Ex quo fere conicias, Alberti solidos ab illis Guiberti, pretio aliquanto fuisse diuersos. Minime autem existimandum, byzantios adeo raros esse, vt praeter illum Freheri vix alibi inueniatur alius, sicuti, nisi me omnia perperam fallunt, Prussicorum numerorum explanator nuperus censuit. Byzantii sunt, quotquot Cpli percussi fuerunt, quorum sane ingens numerus est. Notum & celebre nomen Byzantium, etiam postquam Cplis cognominata vrbs est. Mamertinus Maurus in oratione ad Iulianum: *haec nominis noui, sed antiquissimae nobilitatis ciuitas.* Rediit vrbi vetus nomen cum litterarum studiis prolapsis, in grammatica sola & rerum nominumque veterum cognitione omnem eruditionem reponerent Graeci. Nam cum elegantia nitorque prisca sermonis occidisset, in minutis quibusdam (quod etiam apud Latinos illarum aetatum scriptores accidit) ac praesertim vrbiu veteribus nominibus, quae exoleuissent, vsurpandis sitam esse vniuersam venustatem rebantur. Vnde apud scriptores Byzantiae historiae ad unum omnes multo frequentius vetus nomen, quam Cplin legas. Inde adeo numi Byzantii, non Byzantini: nam in illum modum Stephano & Hermolao Cplitanis testibus τὸ ἐθνικὸν eius vocabuli desit. Sic apud Herodotum, Thucydem, Polybium, Appianum, tum ex Latinis M. Tullium, Liuium, Cornelium vtrumque vsque ad Trebellium Pollionem. Serius Byzantini dici coeperunt. Sic numi liberae ciuitatis BYZANTIΩΝ inscribuntur apud Jo. Harduinum in numis vrbiu & Carolum Cangium in Cpli Christiana, nostra quoque manu nostrisque vsurpati oculis. Numun autem istiusmodi, qualem Freherus habet, Michaelitam vocabant, vt apud Vilelmum Tyrium: * *Triginta millia Michaelitarum, quod genus aureorum tunc in publicis commerciis erat celebre, a quodam imperatore Cplitano, qui eam monetam sua fecerat insignem imagine, Michaellem*

* f. 302.

nomine. Is est Michael Ducas auctore Anna Comnena. Eandem monetam inter Armenios valuisse Vilelmus Tyrius refert.

In Prussia vero Byzantios aliquando vulgatos, imo ab Ordine Teutonico percusos fuisse, neutiquam credo. Itali eo tempore, cum Exarchae Rauennates numos ferirent, Byzantios in Francis & Germanis vulgarunt: sed quam primum Francis ius cudendi numos fuit, etiam Byzantii prohibiti fuisse videntur regno inferri. Ansegifus* ex capitularibus Caroli Calui profert edictum: *quicumque alium denarium negociandi causa protulerit, auferatur ab eo.* In Germania tamen haud scio, an diu nomen Byzantium vsurpatum vulgo fuerit. Est mihi vetus Roberti monachi interpretis homo simplex adeo, vt in ipso principio iocularem errorem committeret, cum non intelligens haec verba: *magnum inter fines Galliae concilium celebratum est in Aluernia, in ciuitate qui Clarus Mons appellatur,* ita explicaret: *da ward gehalten zu lebrattum (celebratum) in Welschenlanden Gallicii in dem Land Aluernicii in der stat Clarmon ain gros consilium.* Is quidem byzantios vertit alicubi, tamquam nosset: *Ensem alter emit sexaginta byzanceis, das Schwert kauft ain ander umb sechtzig bysantzen.* Sed quid essent, reuera ignorauit. Id adparet ex hoc exemplo: *Subtumulauerunt quippe & plurima palmis (l. pannis) inuoluerant & byzanteos aureos, arcus reposerant.* Quae is ita vertit: *Wann sy hetten sy begraben, und hetten sy wol beclaidet etlich in gulden claiden, und legten zu in ire wauffen.* Codice alicubi vsus meliori est editis. Scriptus est meus A. clo cccclxxi. Sed antiquior multo versio est, quam vt tum sit facta. Constat ex Trithemio in Annalibus Hirsaugensibus ad annum clo cc xl. inde ab ultimo tempore vsque ad Trithemii aetatem aureos fuisse Augustanos dictos ab Germanis, & ducati nomen tum primum in Italia fuisse natum.

Cum autem obiicitur mihi in Consuetudinibus Ordinis legi: *licere magistro Ordinis centum byzantios mutuos dare,* id ego minime inficias eo. Sic autem in Consuetudinibus maioribus ex duobus membranaceis codicibus lego, constitutione XIII. *Der meister mac vriliche geben oder liben etwem des huses vrunde bundert bisande, oder andere ainc, die also tarwer sint.* (alio codice: *die alse tyre sint*) *Wil er aber vunsbundert hine geben, daz sal er tun mit zehñ bescheidener brudere rate.* *Vber vunsbundert sal er nicht hine geben ane des capite-*

* t. i. f. 740.

les willen. Enim vero haec tantum versio est earum constitutio-
num, quae in oriente ab ordine sunt factae. In iis capite XCHII
sic legas. *Magister libere dare vel mutuare potest alicui amico domus
centum bisancios vel alias res aestimationis similis & valoris. Si quin-
gentos alicui dare decreuit, consilium decem fratrum discretorum adhibe-
bit. Si ultra, consensus erit totius capituli requirendus.* Falsum quo-
que est, Gallicum interpretem libras vertisse. *Li maistres peut do-
ner franchement ou prester C. bz. a aucun ami de lordre ou prester autre
choses de ceste meismes valor.* Itaque haec in Prussia non scripserunt,
utpote cum etiam Magistro scriptorem Sarracenicum (*einen heiden-
schen schreibere, Escriuani Saracinois*) & Turcopulum pro scuto & lan-
cea deducendis, (*einen Turcopel der sinen schilt vnd sin sper vure*) con-
cedunt alibi, pro consuetudine orientalium. Quid enim Saraceni-
co seu Arabico scriba opus inter Germanos haberent? Ita consue-
tudo est sacri belli scriptoribus aureos, byzantios appellare, cum de
rebus Asiaticis agunt; ut ex Anonymo Francicarum rerum scri-
ptore, Baldrico Dolensi, Roberto Monacho, Guiberto Abbate, Al-
berto Aquensi, Gautherio, Fulcherio Carnotensi, Raymundo de
Agiles, Jacobo de Vitriaco & innumeris aliis ostendere possum.
Sed per ignorantiam iidem scriptores, etiam *الدینار* denarios
Turricos eo cognomine vocant, excepto vno Villermo Tyrio,
homine videlicet Syro & Arabicae linguae consuetudinisque gna-
rissimo, tum accurato in primis scriptore. Apud eum videlicet
nuspian id nominis occurrit, cum aureos locis admodum decem
dicat. Duo tamen loca in eodem sunt, primum in conuentione
inter Venetos & Hierosolymitanos, tum in edicto Balduini IV.
quae Villermus commentario inseruit, ubi byzantii sarraceni, ut
& apud Gauterium, nominantur. Anonymus Italus** *quindecim
millia bisanteos* dixerat, ut supra posui, at Villermus totidem au-
reos habet. Villermus & Jacobus de Vitriaco aureum vnum ab
ingredientibus Hierosolymam Christianis dari fuisse solitum pro-
diderunt: at alii byzantio vno intromissos scribunt. Non est ve-
rosimile, Turcas CPLitanos numos contrectasse, in quibus Christia-
nae pietatis signa impressa erant, utpote cum ne humanas quidem
facies ferant in pecunia, nedum coelestes. Erant autem earum ae-
tatum numi omnes *σωτηρίοι*, quotquot CPLi feriebantur. Sed &

* Gesta dei per Francos f. 24. 29. 138. 117. 463. 1063. 1121. &c. ** f. 463.

in Germania Galliaque byzantios vocatos quosuis numos aureos, alia προτομή, alio loco, alius imperio, quam CPLitanorum Caesarium, signatos, vno pretio conuenientes, Carolus Cangijs suspicatur in inferioris aevi numismatibus. Ita & Marianos equites in versione suarum Constitutionum quamcumque monetam auream byzantios appellasse reor, vt hodie nos ducatos a ducibus Italis, tamen si regum faciebus signatos. Byzantios autem in vsu apud nos, aut a Marianis signatos fuisse, ex illa constitutione nequicquam nostri probare nituntur.

CAPVT SEPTIMVM.

Postremum iam quaero, quis vsus numorum talium apud nos fuerit? Nempe qui numorum hospitalium esse poterat. Memoriae causa asseruabantur & denique inter pretiosas res in tumulos inferebantur. Inde ad nostram aetatem seruati sunt. Romani moris fuisse, pecuniam condere cum mortuis, satis constat. In duodecim tabulis, quoniam ante Punicum bellum & M. Liuium, C. Claudium Neronem Coss. aurum signatum nullum erat, prohibitum est, ne rude aurum cum mortuis defoderetur. Et Vlpianus in Pandectis censet, nec ornamenta cum corporibus condi oportere, nec quid aliud eiusmodi, sicuti simpliciores homines facerent. Quo etiam vestimenta vltima eius tituli lege prohibita in funus erogari, pertinent. Illa autem in testamento saepe definiabantur, vt in hoc apud Sceuolam, cum mulier inferri vellet in monumentum, quaecumque sepulturae causa gereret ex ornamentis, lineas duas ex margaritis & viriolas ex smaragdis. Interdictum quoque principalibus mandatis, μή συντάπτειν τοῖς τεθνεώσι χρήματα vt Basilica habent. Ex Longi Sophistae ποιμενικοῖς intelligo, qui infantes exponerent, παίγνια quaedam apposuisse, non tantum vt γυαρίσματα, sicuti saepe, vt essent, accidit, sed etiam vt ἐντάφια. Inde sine controuersia fabula est nata, quae apud Eutyrium Alexandrinum exstat, cum Adamo quoque aurum, thus & myrrham in sepulchro fuisse condita. Qui de Romanis numis in sepulchris repertis plura cognoscere cupit, is Tenzelium legat eo loco, quo Eggelini epistolam de orbe stanneo Antinoi erudite, pro more suo, recenset; * non enim soleo retractare, quae alios plene cumulateque tradere memini. Omnium fere septentrionalium populorum,

* Colloq. 1691. p. 885. seq.

Scytharum etiam eadem consuetudo, ducta ab antiquissimis communis religionis temporibus fuit. Anonymus Italus, * de gestis Francorum & Hierosolymitanorum tradit: Turcas Antiochenos sepelivisse cadavera suorum vna cum palliis, byzanteis aureis, arcibus, sagittis & aliis sine nomine instrumentis. Baldricus Dolensis: **
Quae subumulauerunt palliorum & pretiosarum exuviarum gazis persecuti sunt & arcus & pharetras & plurimos byzanteos mortuorum procuratori adiecerunt. Robertus Abbas S. Remigii. † *Subterrauerunt quippe & plurima palliis inuoluerant & byzantios aureos, arcus, sagittas & alia multa cum illis reposuerant. Sic enim eorum consuetudo sepelire: nostrorum vero est, libentissime ea tollere.* Idem confirmant Guibertus Abbas, Villermus Tyrius, Raymundus de Agiles *** (sed loco admodum corrupto) & ex recentibus Franciscus Sansouinus. † Jornandes in funere Alarici Regis Gothorum & Attilae testis accedit. De Gothis antiquis idem colligas ex Haconis historia, **** in qua narratur Haco more profano sepultus cum armis & supellectili omni exceptis diuitiis. Inde & creditum est in monumentis reconditos thesauros esse, vt in libro veteri Gothico inter prohibitas caeremonias referatur: *abiuratio dei & sanctae ecclesiae, vt in tumultis opes inueniant.* Videlicet idcirco in edicto Theodoricus, in Salica & Longobardicis legibus grauissima multatur poena, qui sepulcra turbassint hominum. Fere sic Comicus in Pseudolo:

*Ex hoc sepulcro vetere viginti minas
 Effodiam ego hodie, quos dem herili filio.*

Ex Francis omnium consummatissimum est Tornaci inuentum Childerici regis monumentum. De quo dixi supra. Non autem tantum in vestitu tumulando magna Francorum prodigalitas fuit, sed in ceteris quoque rebus vna sepeliendis. Inter decreta ad leges Alamannorum a Baluzio edita: *Si quis superius mortuum suum de alienas res, quae valuerit solidum (sic legi debet) in terra miserit, soluat solidos quadraginta, & si tremissis aut duos valuerit, soluat solidos duodecim.* Ingens pecunia, si ad reliquas multas compares in legibus Alamannorum, Ripuariorum & Baiuariorum. Ex quo colligo frequens peccatum graui poena coercendum fuisse. Haec in Gallia etiam sub Dagoberto A. l. xxx restaurata per omne imperium valuerunt.

* f. 13. ** f. 107. † f. 51. *** f. 506. 701. 147. † nell' historia dell' origine & imperio de Turchi p. 37. **** Konung Hacon Adalstens fostres saga & Gulapings lagen Kristendoms balck ex fide Keyseri.

Detleuus Rhodius insignem veteri monumento collem ante hos septem & viginti annos aperiens varia instrumenta quoque re-
texit. Numos autem in Frisicis, Trenthensibus, Vestualicis, Lu-
neburgicis agris inueniri Jo. Georgius Keyser annotauit. Eun-
dem modum maiores nostri in sepeliendo tenuerunt. Petrus
Theutoburgensis: *cum nobiles mortuis arma, equos, seruos, ancillas,
vestes, canes venaticos, aues rapaces & alia militiae instrumenta exure-
bant: cum ignobilibus autem id, quod ad officium suum pertineret.* Quae
etiam Chronicon Ordinis ineditum & ex eo Paulus Polonus in
Chronico MS. confirmant. Id multo magis confirmatur iis in-
strumentis, quae in agro inueniuntur, quorum quaedam Heluin-
gus publicauit, plura apud Gabrielem Fischerum, Joannem Ride-
lium, Samuelem Rhanaeum aliosque reperiuntur. Vilelmus Ru-
pison Presbyter Elbingensis ad D. Corporis in Annalibus Elbingen-
sibus ineditis prolixè commentatus de reticulo quodam capitis,
quod Poggiae fuisse memorent, non sine honore nominandus est
mihi. Habet enim hanc Elbinga laudem, vt in eruendis patriae
vetustatibus, nulla nostrarum urbium plus solertiae, ingenii, labo-
risque attulerit: is autem Rupson inter diligentissimos eius urbis
est commemorandus. Poggiam filiam Hoggonis Vaideuuti ne-
ptem, puellam pulchram, moratam, deabus familiariter vsam, in
Querceto non procul Elbinga claustrum incoluisse maiores prodi-
derunt. Eius virginis ornatum, quo crines implicare fuerat soli-
ta, A. cl̄cccc̄xcix. in monasterio S. Brigittae fuisse repositum
constat. Quo deinde peruenerit, Rupson ignorat, praeterea su-
spicatus furto ablatum, Gedani certe A. cl̄lcc̄lv. ab aliquo vi-
sum prodit. Longum erat id reticulum dimidio cubito, contex-
tum *ex neruis bubulinis*, vt ipse ait, *arcte compressis*, durum atque ad
frontem habens lapillum laminamque cum effigie. Fridericus Za-
melius in monumento familiae:

Vidimus illius nuper frontalia diuae

Cornea, deformem medio claudentia gemmam.

Suspiciatur Rupson ab Marianis equitibus fuisse inuentum id reti-
culum, cum Quercetum in theriotrophium commutarent. Quae
tamen omnia mihi abhorrentia a vero videntur, quoniam nullius
fatis firma fide sunt prodita. Alterius potius credam mulieris or-
namentum ac simul cum ea conditum humo fuisse. Imo ne qui-
dem paganae sed Christianae mulieris fuisse contenderim. In vr-
na

TAB. II.
Fig. 2.

na Elbingensi elegantissima omnium, quas meminimus extare, quam A. clō loc LXXXVII. in agro Meuiano inuentam Martinus Vilenius patre Presbytero apud Meuenses, notarius primum Elbingensis, postea Gedani Aetnarius Praeconsularis lue epidemica extinctus, in curiam Elbingensem tradidit, vnde in bibliothecam est reposita, maiores natu tradidere instrumenta aurea a Rupfōne fuisse inuenta. Certius mihi constat, quod Andreas Lilienthalius Regi a consiliis rationum domesticarum, praeter ceteram supellectilem, vnam habet A. clō lo ccv detectam, (vide TAB. II. Fig. 2.) in qua vnio succineus paullulum ab igne exesus iacuit. Perquam antiquam vnam esse, ipse locus docet, in quo composita fuit. Haud procul veteri castello Balga (Prussi Honedam vocarunt) in colle quodam, qui a testudinibus nomen habet, procella nudauerat cacumen harenaque amota vnam aperuerat; itaque sine labore eruebatur. Sed operculum aberat, sine dubio a procella ablatum interque harenarum molem tumulatum. Lacertae quoque ossa intus erant, qualia in bustis vnisque etiam aliis animaduersa sunt. Anfae quatuor deciderant, cum vna incautius extraheretur. Nullus autem cinis, sola hominis ossa supererant. Vnio vestigium habet vstionis, vt in incendio cadaueris quoque iacuerit. Quod autem vnus est, eo factum, quia ceteros incendium aboleuit. Dixi iam supra de cadauere in Anconitano agro detecto, cuius ornamenta ex succino fuerunt. In alio quoque monumento Coloniae in pago, sito a Barmstede vnum lapidem, A. clō lo cci inuento, similiter aureus vnio vnicus a Detleuo Rhodio detectus est. Itaque in aliam sententiam inclinat animus, sed nihil inuenio, in quo acquiescam. Aurium fuerit hic apparatus? cur autem duo non sunt? Ex succineo tamen vnione coniicio veterem admodum tumulum esse, cum aliquis honor adhuc succino haberetur apud nos, qui prorsus deserat Marianis impressionem in has terras facientibus. Eodem tempore, quamuis rudi arte, laboratum tamen est etiam hic regionum succinum. Locus vetustatem, vt dixi, aperit. Castellum enim illud ex primis fuit, quae Mariani tenuerunt, numquam postea a barbaris expugnatum. Occupatum est a Marianis quindecim annis ante conditum Regium montem & eodem, qui haec prodidit, teste Petro Theutoburgico, breui postea castellum, a quo mons Testudineus nomen seruat, ad muniendum aditum fuit locatum. Ergo longe antea inferiae profanae in eo monte fuerant factae.

Sed

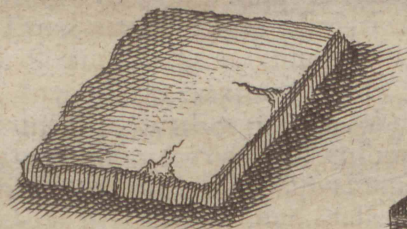

Fig. 2.

Sed aliud monumentum ab Lilienthalio nobis ostensum est, quod & nostram opinionem de pecunia contumulata firmat & cetera dignum est, vt accuratius consideremus. Cum A. clo. l. ccc. Idibus Octobribus Christianus Reimer agrimensor regius in Eilana regione * Stablacanam agrum iussus esset metiri, in denso fruticeto meridiem versus collem offendit inusitatae formae, tamquam furnus esset, arboribus virgultoque multo obseptum & lapidibus quoque musco vetustatem prodentibus aggestum superius. Id cum veteris termini vestigium putaret agrimensor, perfodere instituit collem, carbones aut vitra perquiriturus, si qua essent, certo termini indicio. Incipientibus moliri lapides ab eo loco, qui A. signatur a nobis, sonus aliquis auditus est, qui rem maioris momenti, quam terminum proderet. Primum fodientibus obuenit lapis ab eodem loco, paene quadratus, sectus & ad specum oris aequalis positus. Specus autem erat altitudine admodum quatuor pedum, latitudine duorum & dimidii. Supra & a lateribus obiecta erat simili lapide. Erant autem lapides subnigricantes, dissecti omnes, sed non politi. Stratum erat arena sublutea. In eo ex ordine tres urnae stabant. In medio B. maxima erat subfusco colore & punctis nigricantibus distincta, cyathos nostros (*Stuffas* dicebant maiores nostri barbare) admodum sex comprehensura, pede vno altior, plena cinere humido non tota, positis supra humanis ossibus. Altera urna C. conciderat in latus concussu fortassis fodientium loco mota, nouem, ad decem pollices alta nihil omnino continebat: quod facit, vt potius credam non tum primum concidisse, ac zythum qui in ea forte fuerat, effusum dudum fuisse. Maiorem urnam & hanc alteram reposuerunt locis suis, quod illa maior quam vt commode ferri posset, haec vero confracta iam esset. Tertia urna sex pollices alta, triginta veteres Crucigerorum numos habebat, quos nemoris custos Joannes Augustus Eichelberger, vtpote rem nullius pretii iudicans iis diuidebat, qui aderant. Duos numos ex iis inter cimelia Lilienthalii vidi Michaelis Cochmeisteri signatos nomine, vt quo tempore conditum hoc monumentum fuerit, teneamus. Idem Eichelberger urnam eam secum tulit. Ante tres urnas vitrum stabat duos pollices altum subcoeruleo albicantique colore infectum, vt lac in eo fuisse credas, non lacrymas. Nunc sicum vitrum & sine liquore vlllo erat. Cernitis ex moneta, compositum hoc tumulo corpus fuisse Christianis temporibus. Is enim Michael

* Eilanische ampt.

TAB. II.
Fig. i.

obiit A. dō ccccxxii. Anonymus quidam scriptor inediti libelli de Sudinorum caeremoniis (*der Sudawiter, die itzund die Sudauer genant werden ceremonien und bockheiligen*) quo Matthaeus Vaisselius interpolato auctoque multis locis in Chronicis Prussicis vsus est; quaedam tradidit vehementer ad nostram rem & monumentum „hoc pertinentia. „Induunt, inquit, cognati mortuum ipso ex „equiarum die, cultrum ad latus & linteum circa collum accingunt „eoque linteo inuoluunt pecuniam. Cum ad sepulcrum funus „cadaueris deductum est, viri aut mulieris eius, qui conditur, simu- „lacrum quoddam ad tumbam exurunt & vna cum cadauere cete- „risque eius rebus sepeliunt. Satis luculentae reliquiae veterum caeremoniarum, ex quibus coniectura fieri potest, quomodo antiquitus cadauera humata sint. Sed addit is ipse auctor: Antiquitus cadauera concremata & ab Christianis eundem seruatum morem aliquamdiu fuisse; tum urnas in collibus compositas caementoque esse septas, quae sepulcra *Caperneu* vocentur. Adiicit, „apertas quasdam sepulturas & non modo ossa cineremque, sed cetera quoque virorum mulierumque instrumenta in iis reiecta fuisse. Ab hisdem *τυμφορύχοις* multae antiquitatis reliquiae corruptae & effusae sunt. Ob eamque causam Jo. Ridelius suspicatur, nullos numos isthic locorum inueniri & urnas plerumque turbatas esse, tamquam aliquis terram iam olim sit perscrutatus. Positum autem monumenti eundem Ridelius annotauit in silua parochiae suae Cofarcensi, cum A. dō lō ccxv primum per cuniculos, terra autem subsidente paulatim ad ruinam, a cacumine perscrutaretur

TAB. III.

Fig. 1. 2.

TAB. IV.

Fig. 1. 2. 3. 4.
5. 6. 7. 8.

TAB. V. VI.

fodiendo. Solum eius montis vides hic lector, vt antea fuit. Arbores in eo procerae magnitudinis fruticesque complures erant, vna & viginti orgya ambitum, & altitudinem vnus & semis viri habebat. Aditum ostendebant duo lapides e terra prominentes aduersus meridiem, quod in aliis quoque tumbis acer & mirae accuratioris vir notauit. Perfosso monte lapideum monumentum visum est. Eidem lapides aditum vtrimque firmabant, ceteri latera. Sed & supra latera positi erant lapides alii, similiter aptati & laeuigati, quamquam rudi opere. Altitudo monumenti semiuirum, latitudo tres ac quatuor spitamas aequabat. Nouem urnas ac paullo amplius habebat vsque ad tertium ab aquilone latus aequae ac cetera constructum lapide. Harena monumentum tegebat, quam hic aggestam vides. Ridelius etiam alium montem multo maiorem perue-

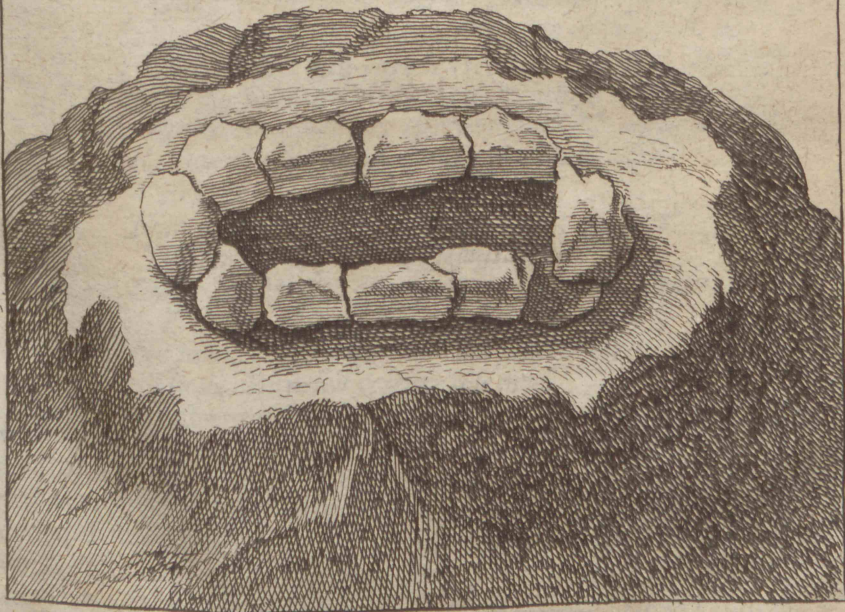

TAB.V. p. 38

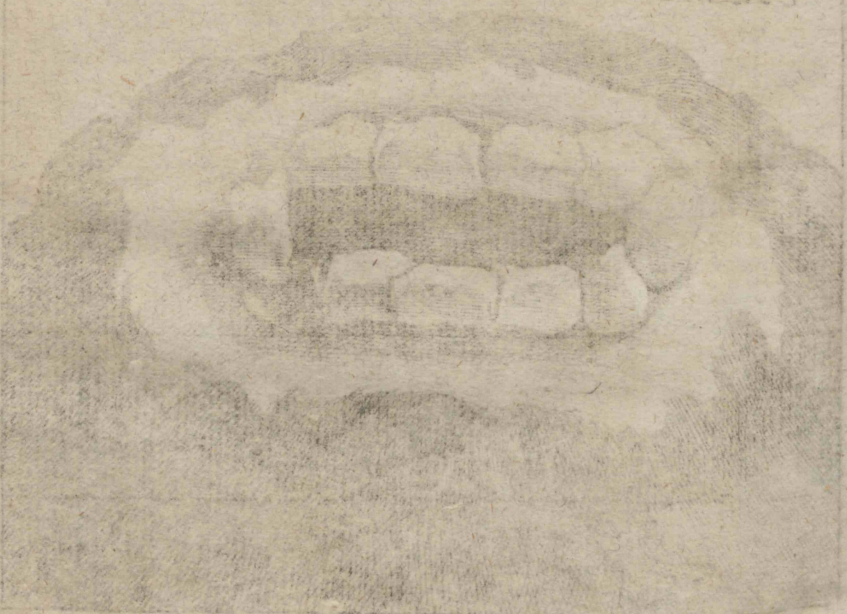
TAB.VI.

Tab. V. p. 11

Tab. VI. p. 12

peruestigauit, qui autem nihil ab illo differebat, nisi magnitudine. De tali monumento Joachimus Pastorius in Syluis suis apposite cecinit, cum Gedani in Argentario monte inter operas castrenses A. 1603. hoc LVI. vrbis reperirentur:

Qua iuga, nubifero praecelsa cacumine, nuper

Grande supercilium deposuere suum,

Mons alios inter leni se vertice tollit,

Nomen ab argento cui vaga fama dedit.

Hic dum fossor opus peragit glebasque reuellit,

Cernitur occulto crypta latere solo.

Area parua iacet validis circumdata saxis,

Quam super incumbens condit vtrunque lapis.

Cum manus impositum pendus sociata remouit,

Vrbis en oculos funebris ordo subit.

Argilla leue constat opus: tamen integer ollis

Est vigor, aut parua labe tulere diem.

Plura licet retro compleverint secula cursum,

Cum vetus his posuit sedibus ista manus.

Scilicet antiquo cum flamma cadauera more

Visit & haec ritu barbara terra fuit.

Eripit illa suis tua posthuma cura tenebris

Consul & aprica luce nitere iubet.

Vidimus & cineres, immixtaque vidimus ossa,

Et defixa suis succina frustra locis.

Nomina quae fuerint vstis, nescimus; & olim

Si quae fama fuit, tota sepulta iacet.

Inunc laurigeras, gens barbara temne Camoenas,

Et nullum calamis robur inesse puta.

His sine vel regum moritur cum nomine virtus,

His ducibus nescit vel cinis ipse mori.

Mirum autem non est, vsque ad Michaellem Cochmeisterum superfuisset sepeliendi hunc modum, cum Mariani lubricum tantum spectantes suam, ignari humanarum diuinarumque rerum, praeterea nihil aliud quam milites, barbarorum salutem religionemque negligerent. Alberto adhuc principe passim in agro conuentus profanae ceremoniae habebantur, quorum vni Simon Grunna magno cum discrimine vitae suae interfuit. Inter Francos & Saxonas similiter nostra sepeliendi ratio vna cum ceteris Christianae

nae pietatis caeremoniis instituta fuerat, multo ante, quam Carolus M. in capitulari Saxonum apud Furstembergium Episcopum & Baluzium * edito, rursus necesse duceret exustionem interdicere. *Si quis corpus defuncti hominis secundum ritum paganorum, flamma consumi fecerit & ossa eius ad cinerem redegerit, capite punietur.* Imo aetate Reginonis Prumiensis vetus superstitione nondum extirpata fuit, qui necesse duxit ex Burchardo repetere decreta aduersus auguria, sortes & vota, quae ad arborem, ad lapidem, ad quamlibet rem fierent, & aduersus alias praestigias. Cum Renaldus Lubena vir Consularis Palaeopoleos Regiomontanae A. cl. l. LXXXIII. Decembri mense in Curoniam venisset ad pagum, qui *Curonum rex* cognominatur, eorum hominum superstitionem cumulate perspexit. „Prodidit autem memoriae in vita sua MS. festo natalium Christi in „sacrum lucum profectos Curones, venationem toto anno ex religione intermissam (nam ne caedere quidem arbutum isthic licet) „instituisse ac feras assasse: tum vero circum mensam oblongam „cereas complures orae applicuisse sine candelabro, & stantes ambulantesque comedisse. Cum etiam ludum ebrietas requireret, „dolium cereuisiae allatum fuisse, quod cum inane esset, sonum percutientibus edebat, illis interim circum mensam saltationes instituentibus. Paulo ante diluculum, quod cibi comesum non fuerat, canibus obiectum fuisse. Priuilegia illis eximia esse, habitare „in amplissima area omnes, in qua separatam domum habeat pergrinorum hospitium, suas quaeque familiae domos: coelibes in „vna domo colere, non nisi inter se connubia miscere, ex ordine, „singulis septem diebus vnum omnium rerum procuracionem fuscepere, caeremonias profanas aequae ac Christianas perdurare. Hoc eorum priuilegium accepi, Rhanaeum penes se habere lingua veteri Curonica, quae a Prussica paullum diuersa est. Quid dicam? nostra memoria multae profanarum caeremoniarum reliquiae in agro, quem veteres Prussi ad orientem huius urbis & aquilonem tenent, supersunt: multo plures in Curonia.

Ex eadem superstitione credo coronas aeneas & argenteas vna fuisse tumulatas. Dubitatum inter nos fuit, quod genus ornamentum esset, quod inuenimus multiplici contortum gyro ac vnde allatum. Heluicus in Lithographia amplius descripsit. Enimvero, contemplanti mihi antiquitates, quae Medenae sunt in tem-

* L. I. 25 2.

plo, ad sinistram maioris arae alia ara occurrit, in cuius valuis cum alia erant picta, tum in sinistra & exteriori ala is est pictus cum coniuge & filia, qui aram extruendam curavit. Ex insignibus adparet, familia Albarum oriundum fuisse. Filia coronam eiusmodi in capite gerens ante aram genu flexo orat. Jam antiquum adeo altare illud non est. Nam in ianua templi eius deprehendi A. clocccclxxviii. eam esse exstructam, nec est verosimile templum antiquius esse ianua. Sunt & alibi picturae veteres, in quibus ornatum illum capitis fuisse videmus. Ponderus capiti nostrarum mulierum nimis graue, sed, vt tunc erant mores, minime molestum. Credam coronas eiusmodi originem duxisse ab Romanorum galericulis, quales in Domitiae, Plotinae, Faustinae maioris, Plautillae aliarumque numismatis cernuntur. Ex Francia coronas has sepulchrales aduectas esse, verosimile est. Aufegifus libro sexto capitularium legem adfert: * *Vi armillae & brumiae non dentur negotiatoribus.* Eius interdicti causam nec Baluzium nec alium aperire nobis memini. Nisi forte eo id prohibitum fuit, quod superstitione talibus armillis vterentur. Arngrimus Jonas in Erymogaea** ex antiquis Islandiae monumentis docet, annulos argenteos vel orichalceos, vnciarum viginti pondere in aris deorum asseruatos fuisse, quos cruore hostiarum conspersos in brachiis supremi iudices gesserint, testes autem omnesque lite implicitos iusiurandum annulis contactis praestitisse.

Redeo ad numos. Helingus ad me scripsit, numquam se in vrna, sed in collibus, passim in agro & ad viam defossos numos reperisse. Similiter Cambdenus in descriptione Britanniae sub collibus sepulchralibus, non in vrnis inueniri numos scribit. Itaque fortassis cum exurerentur cadauera, simul in ignem coniecta fuerunt instrumenta, numi, aliaeque res. Sic vtique Romani fecerunt. Papinius Staius:

*quid ego exequias & prodiga flammis
Dona loquar, moestoque ardentia funera luxu?*

Quae ex incendio supererant, in vrnam colligebantur, aut terra obruebantur. Id, vt magis mihi persuadeam, efficiunt numi ab

* t. r. f. 96, ed. Baluzii ** p. 62. 76.

vna parte prae se ferentes liquefacti aeris vestigia. Ea pars, quae a flammis iacuit auersa, illaesa fuit, altera paullo conflata in aliquibus numis visitur. Nolim enim credere, aerugine ita adfectos esse, cum alii parte saltem una integerrimi sunt. Nec alienus sum ab Ottonis Sperlingii sententia, qui ad numum Furiae Sabinae Tranquillinae sic fatur: *meliores hac sua pulchritudine nativae sunt illi, quos in monumentis & fornicibus seruari contigit; illis enim liberior aer & clausus tamen, hoc, quicquid est, quod in illis admiramur formae & nitoris addit, praesertim si anniver saria libamenta vini acceperunt urnae & cineres, cum quibus repositi sunt. Omnium optime vero, qui extra cineres in vase peculiari aerem hausserunt & tincturam suam.* Inde vero tam pauci argentei superant, quos flamma citius hausit, quam aeneos. Est tamen penes me plumbeus numus, quem Joannes Ridelius in agro dioecesis suae inuenit. Vtraque facies confusa, at tamen, ut cognoscas impressum aliquid fuisse. Quid fuerit, non aequae coniectio. Romani utique plumbo vsi sunt, sed tenuis est lamina, & sequioris aetatis etiam alia signa habet. Praeterea aenei quidam, etiam in urnis ab Hartmanno inuenti, nihil ex incendio ostendunt. Itaque vero est simile, post incendium aliquos coniectos in cinerem fuisse numos. Paene idem Romanos fuisse, ex Albi Tibulli hoc versu coniectio:

Abstineas mors atra precor: non hic mihi mater,

Quae legat in moestos ossa perusta sinus:

Non soror, Assyrios funeri quae dedat odores,

Et fleat effusis ante sepulcra comis.

Quod eos attinet numos, qui extra urnas reperiuntur, illi aut in busto, sicuti ante dicebam, neglecti & relictii iacuere, aut abolitis verustate confractisque urnis effusi sunt, quae coniectura fuit Friderici Vilelmi M. Principis quondam, immo parentis nostri, quem optimi etiam imperantes apud posteros desiderabilem, ob innumeras virtutes & incredibilem litterarum amorem facient. Testem habeo Iac. Tollium in itinerariis epistolis.

Cur autem maiores nostri pecuniam contumularint, difficilioris res est quaestionis & originem gentis pandens, quam attingere, non huius operis & instituti est. Exstat de ea re Keysleri erudita in

inuestigatio, cui nec suffurari quicquam cupio, nec adiciere valeo, iam omnibus numeris absolutae. Si intelligens & eruditus lector nostram de proiecta in rogos aut effusa ex vrnis pecunia sententiam, non probet, superest, vt existimemus in sacros lucos proiectam fuisse. Tali munere deos propitiabant. Satis luculenter hanc septentrionalium caeremoniarum partem eruditi homines in Germania, Suecia, Anglia enarrarunt. In Curonia ad hunc usque diem luci aliqui superstitionis illius vestigia retinent, cum arbores onustae omnis generis rebus, antiqua etiam pecunia, sola religione & sacro, si diis placet, horrore, quod consecratum semel est, aduersus rapinas saluum conseruant.

CAPVT OCTAVVM.

Dolendum est; multas antiquitates perire ignorantium culpa. Longe laetior ampliorque seges nobis esset, si saltem hos numos ad manum haberemus omnes, quos e bustis aut sacris lucis maiores nostri collegerunt. Tanto maiori sint digni honore, qui diligentia sua labantem memoriam huius antiquitatis suffulserunt. Calpar Schuzius scribit, proxime urbem in Saltuoso colle * sua memoria reliquias vrnarum & iuxta eas pecuniam auream argenteamque fuisse repertam mirificis litteris; vnum autem numum habuisse reginam corona cinctam, sub qua apparuerit sagitta, hoc titulo inscriptum: *LECIPORVS*. Ex aliis duobus eadem effigie *CRASSIVRA* & *CESTIANVS* inscriptis, vnum in auersa hydriam & lorricam, alterum libitinam & lugentis imaginem viri exhibuisse. Fides eius apud nos integra, sed interpretatio numorum vereor, vt pro illius in his rebus infantia, inanissima sit. Idcirco etiam cum Matthaeus Praetorius a Schroetero Proconsule Gedanensi cognouit, in eius vrbs vicinitate numum esse inuentum cognomini montis Hagelis ** titulo, non reperio, quomodo aut vtriusque fidem damnem, aut credulitatem in explicando numo excusem. Leciporos, Crassiuos & Cestianos ex Boemia aut vicina Germania arcessit Praetorius. Cui sententiae neque accedere cupio, neque detrahere quicquam, nisi inspectis numis, qui hodie nusquam adparent. Is Praetorius in magno Prussicarum rerum theatro, quod nondum est editum, Prussicos numos diligenter commentatus,

* Heydenburg. ** Hagelsberg.

memoriae prodidit, Villequitræ in Memelenſi agro pueros A. M. loc LXXXV. XI. Cal. Octobris in mobili harena inueniſſe numos Hadriani, Antonini Pii, M. Aurelii Philoſophi, Aurelii Veri, Commodi, Maximiani, Sabinæ, Fauſtinæ Criſpinæ & ceterorum. Mallem omnes nobis percenſuiſſet ordine, quam moleſtiſſimo illo compendio fuiſſet complexus. Nonaginta enim corrupta in olla fuere. In eadem regione, haud procul ab diuerſorio, cui Saluoſo nomen eſt, commemorat ſingulos inuentos paſſim & Nimmerſatæ ad Memelam vnum, inſcriptum IMP. ALEXANDER PIVS AVGVSTVS & in auerſa habentem mulieris effigiem cum face PROVIDENTIA AVGVSTI S. C. inſcriptam. Numus profecto rarus, nec viſus antiquariis, ſi iſta auerſæ effigies fuit. Metuo vt verum prodiderit Praetorius.

Noſtra memoria Andreas Hedio homo magna grauitate, ſingulari eruditione ac ſupelleſtili omnis generis præcipue admirabili, cum præter philoſophiam, quam in hac academia profitebatur, quicquid raræ cognitionis & interpretandis Graecis Romanisque antiquitatibus erat, adjungeret, numos quoque in agro noſtro inuentos habuit. Helingus ipſe teſtatur in Lithographia, argenteum M. Antonini numum vomere erutum, dum ager aratur, dono ſuo eius cimelio acceſſiſſe. Poſt mortem beatiffimi viri multis annis apud viduam iſt theſaurus ſine ordine, ſine luce iacet. Et quis inter tot argenteos, illum vnum ſine errore inueniat. Similem in modum mihi narrauit Godofredus Villamouius Cumeneniſis Presbyter venerabili vir aetate, inuentum a ſuis numum M. Antonini maioris moduli inter arandum fuiſſe. Illum ſe aliquamdiu geſſiſſe in maſſupio, donec nundinis quibusdam noſtris, cum peregrino colloquens bibliopola, eius commotus precibus, dono eidem daret. Alio tempore repertum alium dicebat, neſcire autem ſe cuius Imperatoris fuerit, aut quo, incurioſius ſeruatus, peruenerit. Joannes quoque Reyher Conſiliarius Regis, qui legationibus in Moſciam feliciter functus multa ſecum inde transportauit, multa deinde ad inſtruendam rariffimorum librorum bibliothecam conquiſiuit, numum quoque talem ab Helingo * accepit. Poſt mortem optimi & antiqua virtute religioneque ciuis Helingus numum repetiit ſuum, quem nos infra oſtendimus An-

* Lithogr. p. 94.

tonini esse. Georgius Andreas Heluingus autem Presbyter Angeropolitanus & Societatis Berolinensis Sodalis, qui magna industria res ad antiquitates & naturam soli sui pertinentes iamdiu inuestigat, quos inuenerat liberalissime ad me misit, vt exemplo eius humanitatis incendere ceteros possem. Renaldus Perbantus Presbyter Leunoburgensis, qui quoad vixit, curam impendit omnem, vt quod obuenisset ex Prussicis rebus, ab interitu vindicaret, totam numorum suorum supellectilem mihi concessit. Joannes Ridelius Presbyter Sorquittensis duos nobiscum communicauit, quorum mentionem supra inieci. Sine omni controuersia acre in eo viro viuumque ingenium & ad multa inuenienda animaduertendaque natum. In perscrutandis vetustis tumulis omnes alios vicit, in ceteris accuratissimis obseruationibus pares paucos nostrum habet. Maior accessio ex Philippi Jacobi Hartmanni numophylacio filii humanitate mihi obuenit. Dolendum est, complures permistos ceteris inueniri non potuisse. De illis autem in dissertatione de Othone aeneo nondum edita, sic scribit: Aliorum Imperatorum numos in Prussiam inuectos ostendere possum, siue a milite siue a mercatore Romano illati fuerint. Aliquot argenteos seruo ex patrio agro erutos. Amici dono dederunt. Aereos quoque non contemnenda copia repertos in olla Friderico Regi oblatos noui. Illius tantum meminero, qui haud procul Lycca a Joachimo Columbo Rectore scholae prouincialis, nunc Archi-Presbytero exemptus mihi quoque dono missus est. Huius caput nudum capillis crispis mento lanugine consperso: pars thoracis in eodem est conspicua. Epigraphe: AVRELIVS. CAES. AVG. PII. F. Auer-sae: miles galeatus gradiens, hastam obliquam vtraque manu apprehendens. Ex inscriptione supersunt O. T. XIII. Genibus appositum s. c. Ceruicem pone est aliquid oblitteratum incerti signi. Numus est maximi moduli, ora non prorsus plana, neque rotunda, nisi leuiter. Ambitus a circulari, angulis quibusdam recedit. Crassities modica, pondus drachmarum sex, scrupulorum duo. Addit deinde in notis: *Si fata velint, vt antiquitates Prussiae multa cura a me consignatae diuulgentur, in his plurima numorum Romanorum in Prussia repertorum documenta occurrent. Non procul Memela ad pagum Proekoltz ex colliculo quodam arenam effodiens Lithuanus in ollam incidit, pluribus aereis numis refertam, Antoniniana-*

nis, quot mihi videre contigit. Sane Antoninorum aeuo cufis, cum Faustinae numi inter eos occurrant. Horum numorum non pauci cum in praedam colonis cesserant, illique cingulis suis, more gentis eosdem inuenerant, amicorum ope alios atque alios redemi. Maximam partem autem exesi sunt & obliterati. Antiquitatibus Prussiae recensioem eorum seruo. Qui eius viri sedulitatem norunt, non dubitant, susceptum istum ab eo laborem fuisse, sed inter male habitas disiectasque schedas eius, nihil inueniri posse quod alicuius pretii esset, filii iudicarunt.

Dauidem Blaesingum Mathematicum industrium virtutum aequae ingentium ac magnae eruditionis, nostri, quoad vixit, amantissimum virum saepe audiui commemorantem quosdam numos in agris repertos se habere in praeclaro cimelio, quod Academiae testamento legauit. Sed, ut erat adflicta valetudine, numquam conspiciendi eius commoditas fuit. Cum ordinandi cimelii sui operam in me contulisset, magno bonorum omnium dolore mortuus est. Numos igitur illos sine teste, nemo dignoscat. Attamen aliquos inscriptos eo titulo, *in agro repertos fuisse*, Jo. Samuel Strimesius V. C. vidit, cum Academiae nomine cimelium inspiceret.

CAPUT NONVM.

PRaeter eos numos, quos supra posui, reliquos ab amicis mihi aut dono ostensos aut datos explicabo. Difficilis in plerisque labor, cum seu aeruginem & situm, seu erosioem expugno, ex vna littera totius numi illustratio petenda fuit. Inspice mecum TAB. I Fig. 5. Ante Domitianum nullius numum Imperatoris inueniri & ostendi memini praeter vnum triumphalem & Neronianum. Hic vtramque faciem admodum luculenter visendam praebebat, sed tanto erant obscuriores inscriptiones. Habet eundem Occo, sed hoc uno diuersum a meo, quod non AVG. sed AVG. F. Occoni inscribitur. Mihi autem in hac inscriptionis fuligine, videor tantum offendere spatium explendae litterae. Est is igitur primo Domitiani consulatu signatus, quem iniit patri tertium Consuli sussectus Cal. Martiis & cum Cn. Pedio Casto gessit, ut Norisius in consulari epistola euicit. Victoria Augusti Vespasianum signat, qui siue victo Vitellio gloriatur, siue adepto imperio. Hoc mihi maxime videtur.

Fig. 5.
TAB. I.

tur. Signum enim imperii erat victoriae simulacrum. Aelius Spartianus in Septimio Seuero tres victoriolas inter reliquam pompam Circensem Septiminii, Getae & Bassiani titulis inscriptas & positas memorat. Augustus in Senatu victoriae imaginem Tarentum quondam aduectam collocauit, Suetonio, Dioni, Herodiano & Aelio Lampridio diuersissimis temporibus memoratam. Etiam sub Christianis Imperatoribus permansit, Constante, Constantio & Gratiano tantum aram euertentibus. Id adparet ex Symmachi relatione, qui tantum aram reponendam petiit. Ambrosius in primo libello ad Valentinianum: *si hodie gentilis aliquis imperator aram statueret simulacris & eo conuenire cogeret Christianos.* Et postea: *Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti.* Aedes victoriae eodem tempore non modo simulacrum sed & aram religionemque habebat. Prudentius in Symmachum:

Marmora labenti respergine tincta lauare

O proceres: liceat statuas consistere puras

Artificum magnorum opera haec pulcherrima nostrae

Ornamenta cluant patriae, nec decolor usus

In vitium versae monumenta coinquinet artis.

Quid vetat credere, Caesares victoriam in priuata sacra admississe. Seianus in omnibus Principum aemulus, teste Dione Cassio simulacrum fortunae, quod Tulli Regis fuerat, in sacratio suo colebat: Fortunam in cubiculis Principum positam Julius Capitolinus auctor est. Quidni & victoriam.

Alter numus in TAB. I. Fig. 6. faciem Domitiani ipsa oris uerrecundia, proiecto mento, naribus acutis prodit, nec admodum obefam, ut superiori in numo, sed qualis fuit annis prouectioribus. Signum in auersa prouidentiae esse suspicor. Manus dextera, sic, ut est protensa, clauum tenet, intra quem clauum & tunicam S. exstat. Foramen habet is numus siue a maioribus nostris, siue a Romanis gestatus fuerit.

TAB. I.
Fig. 6.

Tertius in Fig. 7. ex inscriptione GERM. cognoscitur Domitiani esse. Fortuna Augusti aduersae incisa est. Coronam radiatam habet.

AD-

TAB. I.
Fig. 8. 1

Antoninorum maxima copia passim apud nos & in Polonia est. Primus numus difficillime agnoscitur, quod auersa eius pars tota deleta & erosa est aerugine. Ex annis tribuniciae potestatis & consulatus deprehendo M. Aurelii esse. In nullo imperatore consulatus secundus cum octauo aut nono tribuniciae potestatis anno conuenit, nisi in hoc Aurelio. Tres omnino gessit consulatus, tanta eius viri moderatio fuit, cum ceteri principes expleri titulis non possent. In numi auersa non satis adparet, decimus, nonus, an octauus designetur tribunarus. Octauum videor aliquo signo dignoscere. Eo anno frequens in Aurelii numis Fortuna est.

TAB. I.
Fig. 9.

Numus alter male habitus & parte sua mutilatus ab incisore, vt puto, non ab aerugine. Cetera satis seruatus. Faciem Aurelii vides. Ab auersa sedet M. Aurelius cum L. Vero, iuxta eos liberalitas stat & Romanus adscendit. Numum hunc Valens vidit & rariorem iudicauit, inscriptum LIB. AVGVSTORVM TR. P. XV. COS. III. Iac. Biaeus quoque habet, sed in eo diuersum a Valentis & nostro, quod nullae scalae sunt, nec Romani effigies adscendentis.

Tab. VII,
Fig. 1.

Tertius optime conseruatus. IMP. CAES. M. AVREL. ANTONINVS AVG. P. M. in auersa Salutis signum, cuius inscriptio SALVS AVGVSTOR. TR. P. XVII. S. C. Serpens circum aram Salutem significat, vtpote quo Aesculapii numen aut Apollinis potius (cuius ille filius erat) cognoscitur. Scholiasta Aristophanis in Pluto omnibus heroibus, maxime tamen Aesculapio adiunctos in simulacris serpentes scribit, ob eam causam, quod sicuti serpens cutem exiit, ita medicina morbos expellit. Quod & Phornuto in libro de natura deorum videtur, qui simul addit, attentionem & accurationem significare. Hygiea & Asclepius *σύνναοι* apud Pausaniam saepe. In puluinaribus Aesculapii serpentes erant. Testis Pausanias in Corinthiacis de templo in agro Titanico, neminem ingredi ausum ob metum draconum. *Καθαρέντες δὲ σφισιν πρὸ τῆς εἰσόδου τροφὴν, καὶ ἐτι πολυπραγμονέσι.* Prudentius: *Placet sacratus aspis Aesculapii.* Simulacrum an viuus serpens? ante aram inuenitur in numo Nicomediensum Gordiano principe signato, quem Harduinus ex Libanio accuratissime explicauit. Tristanus, Patinus & Beger eundem numum vulgarunt. Ex Pausania colligo ante aram Aesculapii, ex albo lapide simulacrum anguis fuisse. Quae

Fig. 1.
AE

Fig. 2.
AE

Fig. 3.
AE

Fig. 4.
AE

Fig. 5.
AE

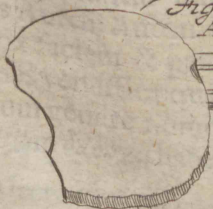

Fig. 6.
AE

Fig. 7.
AE

Fig. 8.
AE

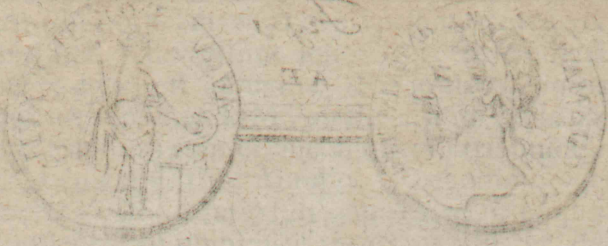

Fig. 9.
AE

LIBERTY

1864

Quae ad aram stat Salutis sacerdos baculum tenuem & plurimis nodis distinctum sinistra tenet. Est id Ασκληπιῶς βάλιστρον à Phornuto & aliis explicatum. Sacerdos puella. Non enim folis Vestalibus nubere nefas. Tertullianus ad Vxorem: *gentes satanae suo & virginitatis & viduitatis sacerdotio perferunt continentiam.* Saluti libat ob salutem Augustorum. Vota haec sunt pii Senatus. Nihil enim hoc anno accidit, vt valetudinem M. Aurelii & L. Veri afflictam suspicemur.

Duos, qui sequuntur, Antoninos ad Perbantum attulere eius TAB. VII.
paroeciae homines in illo agro inuentos. Primus nihil habet praeter Fig. 2.
ter vs. AVG. ARM. quod tamen praeter vultum satis est, vt M. Aurelium agnoscamus. Auerfa peius est habita ab aerugine. Victoria tamen cognoscitur cum scuto, cui inscriptum VIC. PAR. In margine XX. IMP. vigesimum annum tribunitiae potestatis vides. Victoria videtur dextera cornu copiae tenere. Numus Occonivisus ita inscribitur TR. P. XX. IMP. III. COS. III. Adversa M. ANTONINVS AVG. ARM. PARTH. MAX.

Alter legi disertius poterat, M. ANTONINVS AVG. Facies Fig. 4.
artificii venustissimi. In auersa, mulier sedens cum cornu copiae & bilance. IMP. V. C. S. C. Cetera legi non possunt. Occo inscriptionem talem habet. M. ANTONINVS. AVG. ARM. PARTH. MAX. ab auersa P. M. TR. P. XXIII. IMP. V. COS. III. Aequitatem Antonini significat, quae sane, si qua est in Principe, magnam abundantiam rei publicae adfert.

Sequuntur duae Faustinae. Primus maioris Faustinae for- Fig. 5.
crus Aurelii Antonini. Numus ab vtraque facie ita deformatus, vt vix faciem & paucas litteras, cetera ne vix quidem dignoscas. Facies venustior quam vt a nobis possit exprimi. Videtur esse ex eorum genere numorum, qui mortua Faustina conflati ab auersa Dianam *δαδῆχον* habent. Diuae tamen titulus non adparet.

Alter a eius filia M. Aurelii Antonini uxor est. Crinem haec Fig. 7.
prae ceteris accurate coluit. Tertullianus de velandis virginibus de tali ornatu mihi intelligitur: *Quid quod etiam habitu mutationem aetatis consententur, simulque se mulieres intellexerunt, de virginibus educantur, a capite quidem ipso deponentes, quod fuerunt: vertunt*

capillam & acu lasciuore comam sibi inferunt crinibus a fronte sibi diuisis apertam professae mulieritatem: Ab auersa Fauftina stat vtrisque vlnis infantes & ad pedem habens. Cuiusmodi numum Biaeus exhibet inscriptum FECVNDITAS AVGVSTAE. Ectypon eius ad me Samuel Rhanaeus misit. Numus A. cl. lccLXXXV. admodum inuentus & a Burgero Medicinae Doctore Memela ad Rhanaeum fuerat missus. Is Hartmanno ostendit, qui eodem fuerat vsurus in antiquitatibus Prusficis.

TAB. VII.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 8.

Subiungimus in eadem Tabula Figuram 6. 7. & 8. Primum ex his numum suspicio mea ad Commodum refert, tamen in eo nihil praeter auersae tenuem faciem spectro. Talem enim etiam Biaeus in Commodi numis exhibet. In alius Imperatoris moneta non item vidi. In altero confusa sunt vultus lineamenta, ita vero vt Jouem lapidem iurare velim Commodum esse. Crispina eius vxor a Perbanto A. cl. lcc LXXX. in Sembiae aliquo nemore forte inuenta. Venus globum tenens ipsa Crispina est. Id radii, quales Augustorum coronae erant, id globus potentiae orbis terrarum index, notant. Nuptias etiam indicat. Nam breui post ab Commodum abiecta est. Biaeus numum maioris moduli inspexit, Valens hunc ipsum.

Fig. 9.

Succedat in TAB. VII. Figura 9. quae numum Gordiani exhibet, cum inscriptione IMP. GORDIANVS. AVG. Reliqua legi non possunt & facies admodum deformata est, vt vix Gordianum tertium noscas. Numum eundem Biaeus & Occo habent, sed ita inscriptum: IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. ab auersa MARTEM PROPVGNATOREM. Occo ad septimum annum tribunitiae potestatis recenset. Enimvero annos tantum sex regnavit, Julio Capitolino, epitoma S. Aurelii Victoris, Eusebio, Excerptis Chronologicis: barbari hominis a Scaligero euulgatis, Casiodoro testantibus. S. Aurelius Victor: *insidiis periit sexennio imperio*. Oportet hos numos cum Marte gradiuo signatos esse ante Misitheum extinctum Arriano & Papo Coss. Nam vno anno antea C. Vettio Attico & C. Asinio Praetextato Coss. Persas bello prosperrimo aggressus fuerat. Gesserat quidem sub auspiciis imperii aduersus Sabinianum bellum; sed id tam nihili habitum est, vt ne Ianus quidem aperiretur.

In

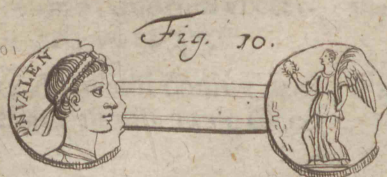
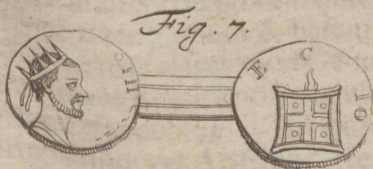
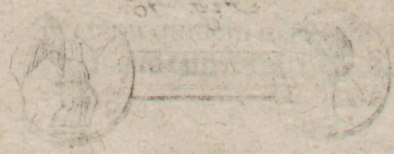
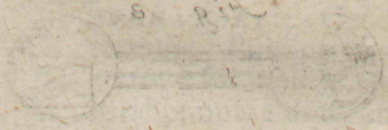
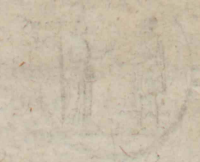
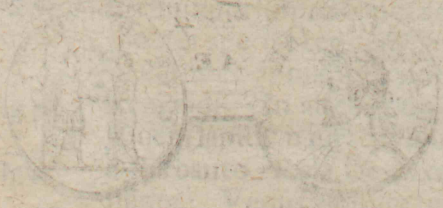
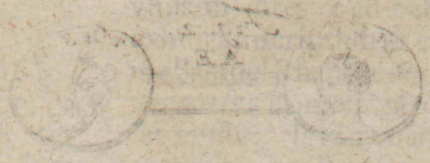

Fig. 11

In TAB. VIII. Fig. 1. exhibetur ab una parte IMP. PHILIPPVS. AVG. TAB. VIII.
 ab altera PAX AETERNA. Hunc numum Heluingus in Lithographia Fig. 1.
 Angerburgica edidit, sed multa per errorem, secus ac inspecto nu-
 mo deprehendi. Chalcographus etiam male habuit eum. Illum
 errorem non magni momenti facile eruditissimo viro in alio studio
 versanti condonamus. Numus filii non patris est. Id ex vultu
 constat, cui mira gratia inest. Post reditum percussus est, cuius
 reditus memoriam alius numus conseruat a Monferschio & Philip-
 po a Turre explicatus. In eum diem conuenit id, quod Velleius Pa-
 terculus dicit in alia re: *laetitiam illius diei concursumque ciuitatis &*
vota paene inferentium caelo manus, spemque conceptae perpetuae secu-
ritatis capientes. Coniectura autem Heluingi non aequè negligenda
 est existimantis, numum a Romanis sub Decii praefectura in Pan-
 noniam missis cum Scythis conterminis conquirendo commutau-
 doque ad vsum rei familiaris necessaria, denique ad Sarmatas &
 Prussos venisse.

In Figura 2. repraesentatur GALLIENVS ab auersa VBERITAS AVG. Fig. 2.
 vt apud Oconem. Figura vbertatis crumena & cornu copiae.
 Neminem fugit Gallieni in profundendo studium, vt veluti mira-
 ti, Romanum orbem sufficere eius sumptibus ferendis vbertatem
 numo signarent.

Numus tertius & quartus Aureliani sunt diuersi & modulo &
 figuris. IMP. AVRELIANVS. AVG. legi potest. In auersa CONCORDIA Fig. 3. 4.
 in vna, in altera ne tantum quidem. Figurae duae, Imperatoris &
 Romae quae globum & hastam tenet. Aliquot numos concor-
 diae inscriptos legas apud Oconem, sed siue AVG. siue MILITVM siue
 omnino nihil desit, non possum dicere. Begerus quoque nescit,
 quo referre debeat. An quod Aureliano imperatore orbis ter-
 rarum, quo vel Aristide teste Romanum imperium censebatur,
 cum aeterna Vrbe in concordiam conueniret? Id Solis caput signi-
 ficat: Aureliani alioqui ex obseruatione religioneque matris,
 deus. In tertio numo anni voti sunt Aureliano, quorum vix ter-
 tiam partem attigit. IMP. AVRELIANVS --- AVG. VOTA XXII.

In Figura 6. repraesentatur Seuerina Aureliani coniux PRO- Fig. 6.
 VIDENTIA DEORVM IXXI. forte, vt in Aureliani numo TXXX Occo
 ha-

habet. Si hic Seuerinae numus idem est cum eo, quem Occo exhibet inscriptum *ILXXIT*, in eo certe fallitur, quod nudam figuram radiatam foeminam putat. Mihi signum Solis esse viderur.

TAB. VIII

Fig. 7. 8.

Fig. 9. 10.

Qui sequuntur in Fig. 7. & 8. Claudium Gothicum vtrumque esse puto. In auersa lege: *CONSECRATIO*. Ex Constantiana successione tantum duos huc pono, cum mihi eadem magnitudine plures sint. Constantius cum pontificali habitu a Juliano videtur cufus. Igitur & fati diserte *DIVO* non *DN* legere mihi videor. Aurelius Victor: gente Sarmatarum magno decore, confidens apud eos regem dedit. Alterum Valentem esse, viderint alii an Valentinianum malint alterutrum. In rudi aere difficilius est vultuum diuersitatem dignoscere. Auersae *πρὸς αὐτὴν* in omnium trium moneta exstat apud Carolum de Fraxinis in historia Byzantina illustrata.

N. R. C. L. A. R. I. S. S. I. M. E.

THEOPHILI SIGEFRIDI BAYERI
EPISTOLA
DE
THEOPHRASTI DELII
PRAESIDIS MONUMENTO
AD
VIRUM CLARISSIMUM

T. P. IX

VIR CLARISSIME.

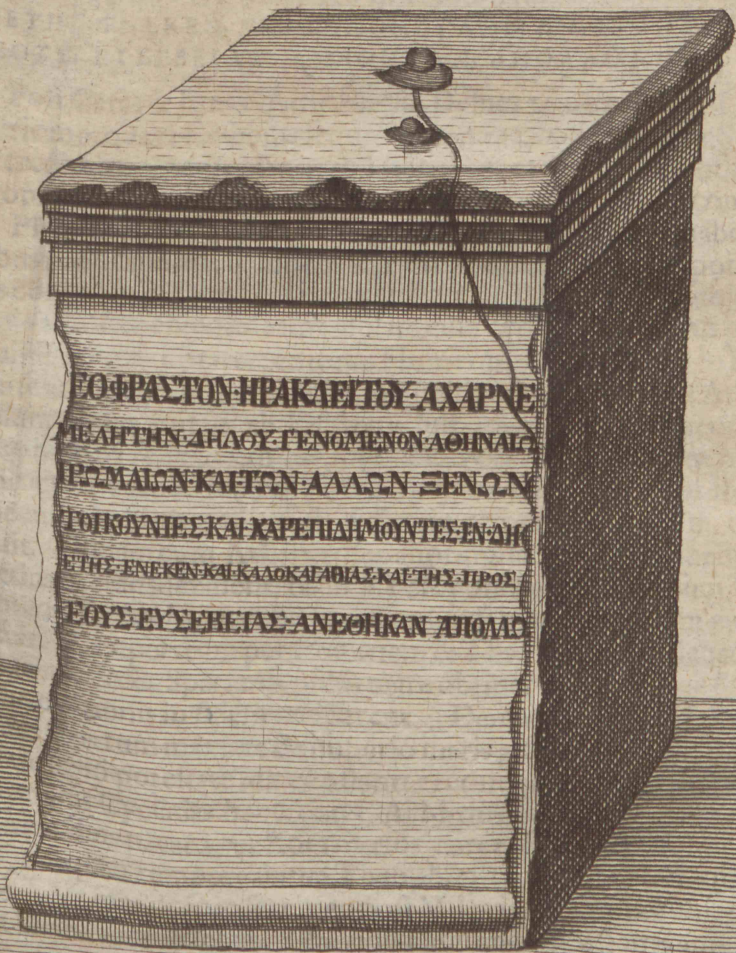
CUm inter chartas meas his diebus quaedam in Delium monumentum temere & aliud agenti animaduersa reperirem, cepi consilium ea ad te perscribendi, vt, quantum tibi mea sententia ab doctissimorum virorum opinionibus haud parum abhorrens, probetur, intelligerem. Sciebam autem, te, pro tua admirabili eruditione, de his rebus omnium verissime iudicaturum, ac pro studio amoreque in me tuo, non defugiturum hanc de communibus litteris cognoscendi molestiam.

TAB. IX.

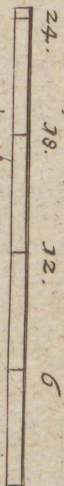
Est autem in Sylloge antiquorum numismatum ante tredecim hos annos Londini edita, titulus statuae ab Delis Theophrasto Acharnensi collocatae, quem ita vetus marmor exhibet, vt in TAB. XI. depinxi. Viderunt eum titulum Patricius Junius & Humphredus Pridausius, ex quibus hic parum integre in Oxoniensibus monumentis descripsit; is autem A. clō loc xxxii notis in Clementis ad Corinthios epistolam priorem, tum primum ex Delo aduectum & inter marmora regia in hortis Jacobaeis abs se conspectum inuenit. Credo deinde in eam partem horti repositum fuisse, quae vicinior palatio Albae aulae erat, vbi videlicet Pridausius scribit existisse. Quomodo autem ad auctorem eius sylloges peruenerit, haud aequè adfirmare possum, nec scirem prorsus, quis auctor sit, nisi Jo. Burchardus Meckenius & postea Maturinus Veyssiere Lacrofus, quos ego honoris fideique causa faciendae nomino, me docuissent, Carolum Fountainum esse. Coniectura ducor, vt existimem, cum palatium Albae aulae A. clō loc xcvi. incendio conflagraret, partem horti contiguam vastatam hocque marmor sublatum fuisse. Integriori marmore Iunium vsu, quam Pridausium aut Fountainum, conferentes vtrumque exemplar consitebuntur.

Exigua

Marmor Deliacum.

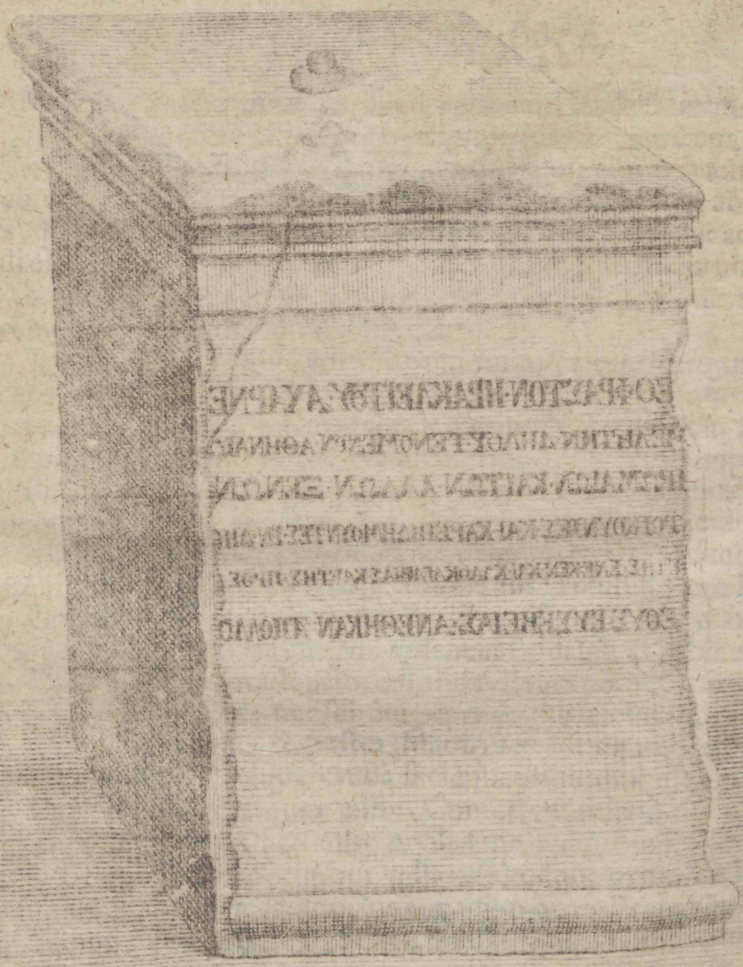
Scala
Pneiarum

PLATE

Memorandum

1711

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Exigua tamen pars orae adfecta fuit. Nullum est dubium, quin legi in eum modum oporteat.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ. ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ. ΑΧΑΡΝΕΑ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΝ. ΔΗΛΟΥ. ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ. ΑΘΗΝΑΙΩΝ
ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΩΝ. ΚΑΙ ΤΩΝ. ΑΛΛΩΝ. ΞΕΝΩΝ
ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ. ΚΑΙ ΠΑΡΕΠΙΔΗΜΟΥΝΤΕΣ. ΕΝΔΗΛΩ
ΑΡΕΤΗΣ. ΕΝΕΚΕΝ. ΚΑΙ ΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑΣ. ΚΑΙ ΤΗΣ. ΠΡΟΣ
ΘΕΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ. ΑΝΕΘΗΚΑΝ. ΑΠΟ ΑΛΩΝΙ

Post Caras & Jonas Athenienses Delum tenuerunt. Si Julio Africano, quem Eusebius sequitur, Athenaeo, Cedreno & Syncello credimus, iam ante Minoem Asterii F. in ea insula Eryfichthon Cecropis F. imperium exercuit templumque Apollinis condidit. Plus auctoritatis apud me Herodotus & Thucydides habent, a quibus proditum est, Minoem Lycasti F. istius Minois nepotem Ionas coloniam in Delum primum duxisse, ac Polycratem Samium quoque ante Athenienses eam insulam cum ceteris Cycladibus perdomuisse. Quae circiter tempora Homerum & Hesiodum in Delo contendisse versibus ex Eustathio intelligo. Inde utique Atheniensem Delus fuit & ab Pisistrato lustrata est. Bello utroque Persico barbari religionem dei reuerentes cladem & omnem bellinnoxam abstinuerunt. Idcirco postea ab omni Graecia in eam insulam pecunia belli gerundi causa, veluti in commune aerarium, collata fuit. Quam cum Athenienses aliorum sacrilegia metuentes, in Atticam transuexissent, bellum Peloponesiacum coortum est. Athenis ab Lyfandro occupatis omne simul maris imperium euersum fuit. Recuperatum per Cononem & Thrasymbulum videbatur, cum Athenienses Spartanis pulsas mare obtinerent vrbesque & insulas suae ditionis in fidem reciperent. Demosthenes de Halonesso, ciues suos tum maxime de imperio maris gloriatos prodit: Delum utique in potestate sua constanter retinuerunt, tamen si Ptolemaei ceteras Cycladas haberent. At Mithridates Delum euerxit, Atheniensibus pacato per Romanos oriente restituendam.

Quo igitur tempore statua Theophrasti collocata fuerit, quaeramus. Ut mea opinio fert, nec post Mithridaticum bellum, nec ante Corinthum deletam. Id video argumentis est firmandum, quod magni nominis viri aliter sensere, qui plerasque inscriptiones
Delia-

Deliacas post Adrianum Caesarem collocatas fuisse scripserunt. Enimvero post Hadrianum hanc inscriptionem non esse factam, conicias ex eo primum, quod Athenienses se Romanis praetulerunt; quod, tam proiecti ad omne assentationum genus tantamque ambitionem ἐν πρώτοις ponentes, iis quidem temporibus facturi minime videntur fuisse. Aristides in Panathenaica scribit sub Antoninis καὶ προσόδων ἕνεκα καὶ προεδρίας Athenienses antiquum ius tenuisse; ac verum isthuc, si Graeci inter se compararentur: at idem Aristides in Romam, cum Athenas Spartamque coneret cum aeterna vrbe, veluti maiestate eius perturbatus ἀπέειπεν, τὸ ἐλάσσειν τὸ παράδειγματός. Tantum inter eas ac Romam interesse iudicabat. Ita is Athenienses nominat ante Romanos in quodam loco; sed in oratione tantam accuratorem nemo requirat, quantum in inscriptionibus publicis, vt idem Aristides Africam ante Europam quoque nominauit, sine controuersia hanc illi dignitate praelaturus. Igitur tum ausi sunt Athenienses Romanis se praeferre, cum maior species libertatis superesset. Huc accedit, quod ante Hadrianum ea figura τῶν σίγμα, quae in marmore est, scribi fere desijt. Annotatum est ab Montefalcone in Palaeographia Graeca, sub Caesaribus coeptam eam litteram sic immutari, vt non Σ sed C scriberetur, nec quinto seculo in codicibus, numis, marmoribus vllum veteris formae vestigium superfuisse. Harduinus passim in operibus, fere incunabula eius mutationis aperuit. In Antiochensum quodam sub Augusto signato & in alio Neroniano iam praelusum, nouo moni memorat. Augusti, vt ego opinor, aeuo, Cleomedes quoque in cyclicis lunam, cum figuram hanc τὸ σίγμα nouam incuruis cornibus exprimit, σιγμοειδῆ τῶ σχήματι vocauit. Sed haec nihili sunt prae his, quae nunc dicam. Strabonem auctorem habeo, Mithridatis duces, postquam Delum occupauere, omnia in ea a fundamentis disiecisse. Ex Appiano Alexandrino & Athenaeo non minus tenemus proditum memoriae, quam crudeliter ab iis saeuatum in Delo fuerit. Sic, vt erat miserandum in modum lacerata, Romanis armis recepta Delus, Atheniensibusque ad Strabonis vsque aetatem inops & squalida relicta fuit. Nam quod in itineribus Sponii inscriptionem obseruamus ab gymnasio Delii praefecto Mithridati Eupatori aequae ac ab alio Euergetae eius patri positam, id nihilo crudelitatem regis minuit. Cicero pro lege Manilia de temporibus ante Mithridaticum bellum loquens,

quens, tum insulam Delum omnes vndique cum mercibus atque oneribus commeantes accepisse, refertamque diuitiis fuisse refert. Totidem verbis fere Pausanias de Delo commemorauit, & frequentem mercaturis ante bellum fuisse & postea neglectam. Sic Plinius maior templo Apollinis & mercatu celebratam scribit, vt de superiori tempore intelligas, quippe alioqui scripturus, celebrari, & celebrem esse. Accedit huc Tertullianus, qui in apologetico Septimii Seueri extremis annis scripto testatur, Delum cum multis millibus pessum abiisse. In libro autem de Pallio *nullam iam Delon inter insulas esse*, scribit, quem locum etiam Spanhemius non ignorauit. Is cum eodem modo de Co insula dixisset, accedit Pausanias, qui restitutam ab Antonino Pio memorat diligenter insulas omnes percensens quae restauratae essent sine Deli mentione. Seruius ad tertiam Aeneidem, Tuthrode nescio quo auctore contendit, Delon neque ante incensum spoliatumque Delphis templum, neque postea incommodo vexatam simili fuisse. Sed eum nihil moror, cum Tuthrodem ante Mithridatica fortassis tempora auctorem, aut magnopere ignarum veteris historiae perperam adhibuit. Nec post tantam Deli vastitatem facilis restauratio mercaturae fuit. Nam ipsi Athenienses Sullae seueritate afflicti adeo fuerant, vt vix recipere vires possent. Nec insulae quidem solum retinuisserunt, ni totum ruinis fuisset oppletum. Scio Scaligerum ad Eusebium & Manilium contendere, ab eo tempore ne Athenas quidem vniquam recepisse vires. Enimuero Synesii testimonio haud oportune vsus est, qui multo tempore post Athenis fuit & id ipsum quod Scaliger cupit, ne adfirmat quidem. Econtrario Aristides in Panathenaica, Libanius de vita sua & Gregorius Nazianzenus in funere Basilii florentes & opibus & litteris Athenas prodidere. Sed haec ferius in Delo, quam in metropoli reparabantur: & si Hadriani munificentia Athenae subleuatae sunt, tanto plus Septimii Seueri crudelitate (vt hoc Xiphilino & Spartiano credamus) afflictae fuerunt. Praesertim cum constet in Naxum & Co post bellum Mithridaticum, omnem mercaturam emigrasse, a quo tempore Coa vestis & purpura celebrata. Aristides ex Naxo & Cydno Athenas suo tempore merces fuisse deuectas testatur oratione in Romam, non taciturus Delum, quam in Panathenaica leuiter satis, vt diis sacram, vt ad Athenienses pertinentem, memorat, si qua illis temporibus mercatura Deliacae fuisset. Eius autem aequalis Pau-

sanias ne quidem homines in Delo exstare scribit, praeter Athenienses, *εἰ τὴ ἱερὴ τὴν Φραγαὶν δηλίων γε ἐνενα qui templum custodiant & ludos Delios obeant.* Sic enim interpretor, quae ab aliis perperam cohaerentia reddebantur. Isque adeo qui Hadriani in Graecos beneficentiae non immemor erat, nihil vsquam de eius in Delum studio praedicat. Confirmat id quoque meam sententiam, quod, qui in urbium monetis erudite sunt versati, numum Delium sub Caesaribus percusum non meminerunt se videre. Inopem vero terram, quae id genus monumenti non vulgaret! Me non fugit, quod Spanhemius ad Callimachi hymnum in Delum & Holstenius ad Stephanum Byzantium, ex Pyrri Ligorii schedis adferunt, numos ab Delis inscriptos Antonini Pii, M. Aurelii Philosophi, L. Veri, Commodi nominibus, sed ne quid de Pignorii fide dubitem, certum mihi est, eos numos ad Delium Boeotiae oppidum referre. Scylax Caryandensis, Strabo, Pausanias & Stephanus urbem inter Tenagraeos sitam monstrant. Plutarchus autem testatur in Pelopida, Boeotos Delo controuersiam fecisse, quod apud se natum Apollinem dicerent. Nimirum & ibi nomen Deli & templum Apollinis, ab eo tempore cum Athenienses ex Delo ciues veteres exterminassent, exsistere. In ea sententia confirmor, quod numi ΔΗΛΙΑΤΩΝ inscribuntur. Id nominis Delii numquam habuerunt, tam celebrati omnibus historiis. At enim ex Delio Boeotiae ciues Δηλιῆς a Stephano adpellantur? Malim equidem credere, fugisse id gentile Stephanum, aut ab Hermolao Byzantio fuisse praetermissum, quam Delios in numis suis maluisse nomine abuti nouo, cum tam noti inter omnes essent illo veteri Deliorum. Numi ΔΗΛΙΩΝ inscripti nomine complures exstant, ab Harduino etiam obseruati, sed ante Mithridaticam cladem percusi.

Obiciunt se mihi magna nomina, quorum auctoritate commoueor, cum Hadriani imperio restitutam Delum & referendas ad ea tempora Deliacas inscriptiones contendunt. Josephum dico Scaligerum, Jacobum Sponium, Ezechielem Spanhemium & Henricum Doduellum. Istos antesignanos hi duo sine controuersia sunt secuti. Sponius cum inscriptionem Deliacam non integram & corruptiorem sua culpa (vt plerumque in aliis ei accidit) euulgeret, in qua legebat ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ de vrbe, Athenis Nouis Adrianis, dicta, in insula Delo, Scaligerum secutus cogitauit, Harduino intempestiue reprehenso, qui vt ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΠΤΟ

Η ΤΟ ΔΕ ΜΑΙΔΙ fuerat interpretatus, Antiochenſium Ptolemaide
 commemorantium, eodem modo in quibusdam Gruterianis inſcri-
 ptionibus ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΗΛΩ explicabat. Sponium
 ignarum Graecae linguae nihil moror. Spanhemius & Doduellus
 memouent. Hic in eruditiffimo opere de cyclis, cum ἀρχόντων indi-
 cem conſignaret, Phaedriam illum ipſum ex Sponii inſcriptione
 Archontem incertae aetatis, poſt Hadrianum tamen fuiſſe opina-
 tur. Spanhemius in Callimachi Delum, eis, quae Sponius dixe-
 rat, aſſenſum praebet. Enimvero ex noſtra inſcriptione quam cla-
 riſſime inferius aperiam, reprehendendum Harduinum non fuiſſe.
 Ex Sponii autem inſcriptione idem adeo liquet, vt nihil ſupra. In
 ea enim Patron dicitur perſuaſiſſe collegio Tyrriorum merca-
 torum, vt ad Senatum populamque Athenienſem mitterent lega-
 tionem, qua inſtruentibus Herculis templum quandam gratiam
 impetrent. Eſt hoc loco inſcriptio perquam mutilata, praeterea,
 vbi integra eſt, a Sponio non intellecta, ſed reſtitui nullo nego-
 tio poteſt, & ſi nihil in ea emendem, tamen ſatis apparere cenſeo,
 Athenas Atticas, non Delias, neſcio quas, nominari. Neque Phae-
 drias Deliorum archon fuit. Aequae non ac in alia inſcriptione
 inter Oxonienſia monumenta Zenon, tamenſi Doduello hoc quo-
 que aliter videtur. Archontem, a quo annorum cognomina du-
 cerentur, Athenienſes in prouincias numquam miſerunt. Eſt er-
 go Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ in Sponii inſcriptione populus Athe-
 nienſis ex Attica, cuius beneuolentia Tyrii vtebantur, ad quem le-
 gatos mittebant, qui Ψηφίσματα Deliorum probare debebat, ſi pu-
 blice proſcripta exſtare vellent. Pugnata tamen Sponius & Ste-
 phanam adfert auctorem ſententiae ſuae. Enimvero is locus omni-
 no mendofiſſimus exiſtit, cum conſtet Athenas Atticas, Hadrianas
 eſſe dictas, ob munificentiam Caefaris, qua magnam vrbs partem
 reſtituit nouas Athenas vocatam. Olympium quoque intra Athe-
 nas fuit, quod Spartianus teſtatur Hadriano fuiſſe conſecratum,
 cum, vt ex Strabone & Liuiο tenemus, a Perſeo imperfectum fue-
 rat relictum. Salmaſius adeo caeſpitat, vt integritati huius loci nec
 fidat, nec medeatur. Fidem ſaltem illis inſcriptionibus aſſerere in-
 ſtituit, quas ſupra iam expoſui. Quid ſi ſic aut in eum modum Ste-
 phanus ſcripſit? Ολυμπίειον τόπος ἐν Δηλῶν, ὃν ἐκτίσταν Ἀθηναῖοι χράμα-
 σιν Ἀδριανῆς (ἔ τῆ εἰς εἰαυτῆς ἐνοία χράμενοι μέρει τῆς πόλεως) Νέας Ἀθη-
 νας Ἀδριανῆς ἐκαλέσαν. Sunt eiſmodi multa in Stephano omiſſa.

Concedam igitur *Ὀλυμπιεῖον* siue palatium siue porticum templi in Delo, aedificatum fuisse Hadriani opibus, sicuti Philippi Macedonis & Mithridatis Euergetae munificentia in quibusdam rudibus eius insulae a maioribus nostris fuit perspecta: quod & nomen ipsum indicat, vt *Ἀσκληπιεῖον, Πρακλειῖον, Ανακτεῖον, Ἀπολλώνιον* attamen vt urbem fuisse credam, vt eam incrementa cepisse, vt Athenas nominatam fuisse mihi persuadeam, nulla idonea auctoritate inducor. Nec potuit tam parua insula, vt eam hodie Turnefortius & antea Sponius reppererunt, duas vrbes capere, Atheniensium alteram, alteram Deliorum. Verum ne sic quidem Stephanum scripsisse credo, ac *ἐν Δήλῳ* potius irrepsisse & expungendum esse. Achaïam ab Adriano restitutam Pausanias & complures numi memorant, quorum vnum eximium Erizo exhibet: de Delo nihil tale vspiam inuenio, quod in Adriano; illa parietaria herba, mirum sit.

Manet ergo, ante Mithridaticum bellum plerasque omnes Deliorum inscriptiones apud Gruterum, Reynesium, Montefalconem, Turnefortium, Sponium & hanc praefertim, quam interpretor, collocatas fuisse. Jam hoc quoque constat, quod Strabo prodidit, euerfa Corintho mercatum omnem Delum se recepisse, *mercatum ibi*, vt Plinii verbis vtar, *toto orbe celebrante*. Euerfa Corinthus A. V. C. lxxviii. Olympiade clviii. anno tertio. At Mithridates Delum occupauit Cornelio Sulla & Q. Pompeio Rufo Coss. vt ex Appiano teneo; hoc est, A. V. C. lxxvi. secundum Idatianos & Anonymos fastos Olympiade clxxiii. ineunte. Intra hos octo & quinquaginta annos oportet hanc inscriptionem, quam illustramus, factam fuisse. Fateor longum tempus, in quo difficile sit, certum annum inuenire. Sed mirum id non sit, cum ab Atheniensibus tanto tempore, nedum ab Deliis, nihil memorabile fuit gestum, vnde aliqua temporis nota duci possit. Saltem arbitror, nec illico post Corinthum deletam, nec paucis ante Mithridaticum bellum annis, marmor hoc inscriptum fuisse. In tanta scriptorum inopia, coniecturam quamcunque non adspernabere. Inuenio apud Appianum, Mithridatem viginti millia hominum, pluresque Italos, in Delo obruncasse. Idcirco demamus saltem viginti annos, quibus tanta frequentia in eam insulam conuenire potuit, vt maior pars hominum in ea Romani essent. Romanos non inuenio ante Corinthum deletam in Delo versatos, nec enim ista haec ibi mercatura, quae postea fuit, nec omnino Romani longinquas

quas merces magni aestimabant, vt Velleio Paterculo dignum memoria sit visum Mummii rudicatem in aestimandis signis Corinthiis prodi. Antiquissima memoria Romanorum qui in Delo essent, est in Oxoniensibus marmoribus cum L. & C. Pedii Romani Marcum cognatum Ptolemaei Evergetae Apollini & Dianae consecrant. Quod facit, vt Deliacam esse inscriptionem coniciam. Evergetes hic Physcon est, cuius in alio Deliorum monumento quoque mentio exstat. Et quia simul Cleopatram cum Ptolemaeo nominatam inuenio, ostendere possum, post Corinthum deletam factum titulum esse. Evergetes enim Cleopatram in matrimonium duxit, Justino teste, Philometore mortuo & Aegypto, ex qua eiectus fuerat, eidem restituta, anno post Corinthum deletam non integro. At Cleopatram post trium liberorum puerperium interemit. Justinus filiam memorat, Porphyrius in Eusebianis Graecis duos filios. Annum quo interemerit, nusquam reperio notatum, nisi Porphyrii isthuc eo pertineat: *επεῑ κατά τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἀρχῆς τῆς Φίλης τῶν γονέων ἀπέσφαξε.* Iam postremus ei labor erat, ducta in matrimonium filia, Cleopatrae insidari. Puella nouem aut decem annorum in Aegypto matura viro esse poterat. Demamus adhuc octo annos, ante bellum Mithridaticum, si ita lubet. De triginta reliquis aliquid carpere multo est difficilius, opusque hic Alphonso Vignolio sit, cuius accurato sagacique calculo reperiri aliquid melius hodie, aut omnino non possit. Admonebo eam pro nostra coniunctione, vt eam rem cogitandam sibi sumat.

Atheniensium Delum esse factam pace in Achaia post excisam Corinthum conciliata, Polybio in excerptis de legationibus credimus. Itaque cum Strabo scribit, Athenienses Delo potitos *ὅτε συνέστηκει ἡ Κορινθός* Corintho restituta, pessime eo loco habitus est. Pati hanc interpretis oscitantiam Casaubonus potuit: cum instaurata Corinthus C. Caesare V. & M. Antonio Coss. vt Dio & Strabo ipse sciebant, & tot numi celebrant, Mithridaticum autem bellum, quod postea fuisse Strabo dicit annis quinque & quadraginta ante eos consules fuit. Nihil autem rectius est, quam si interpreter, postquam *Corinthus auctor defectionis Achaicaeque tumultus* exstitit. Vti videlicet Velleius Paterculus dixit: *uniuersa instincta in bellum Achaia, maxime Corinthiis in arma instigantibus.* Itaque non modo aduerfantem nostris opinionibus Strabonem non habemus, sed etiam consentientem.

Is quoque ab eo tempore ἐπιμελητὰς ab Atheniensibus in Delum missos prodit, qui sacra & mercaturam procurarent. Dicebantur autem ἐπιμεληταί, qui alicuius rei curam gererent, vt apud Theocritum, qui ἐπιστάται τῶν θεριαῶν καὶ ἐργοδόται essent. Aristophanes in Pluto sic ludit, vt sycophantam omnium rerum, quae publice priuatimque fierent, ἐπιμελητὴν vocaret. Enimvero vt procuratoris vocabulum apud Romanos, ita & isthuc praescriptionem quandam officiorum patiebatur. Erant Athenis ἐπιμεληταί τῶν ἐμπορίων diuersi ab ἐπιμεληταῖς τῶν μυστηρίων, de quorum officiis Etymologicum magnum & Harpocrationem legentes, plura a nobis dici non requirent. In prouincias Athenienses tali cognomine mittebant, qui eas gubernarent. Ex quibus alii alias res, pro diuersitate prouinciarum, commendatas sibi habebant. In Delo, vt dixi ex Strabone & vt ex hoc titulo liquet, mercaturae ludorum curam gerebant. Vt Theophrasto habitus honor est, quod erga deos pietatem, erga mercatores aequitatem praesstitisset. Pietatis in deos erat, sacra caste accurateque procurare & laesa vlcersi. Vt, cum Philippus Amyntas, sacrilegium Delphicum persecutus, sacrae aedi auxilio fuerat, διὰ τὴν εἰς θεοὺς εὐσεβείαν apud Diodorum Siculum celebratur. Vbi in mentem venit, quod Demosthenes oratione aduersus Philippi epistolam scribit, Athenienses multo plures ἀφορμάς πρὸς τὴν τῶν θεῶν εὐνοίαν habere, quam Macedonas, inde etiam feliciores esse. Quocum in Panathenaicis Isocrates & Aristides haecenus congruunt, quod Athenienses religionum obseruantissimos praedicant. Cum autem deos legimus in Deliaci inscriptione, Apollinem & Dianam cultos recordamur. Cellarius memoria credo lapsus in panegyricum Latini Pacati commentans, Castores quoque in Delo constituit. Pacatus, geminis, inquit, Delos reptata numinibus. Non utique Castoribus, sed Apolline & Diana. Inuenio autem Venerem quoque, Lucinam, Latonam, Herculem cultos in ea insula, quos vniuersos Aristophanes ἐν θεομοφοριαζέσσι vocauit θεοὺς καὶ θεαὶς Δηλίους. Etiam Aegyptia numina ibi culta fuisse, in quadam Oxoniensium marmorum inscriptione reperias. Sed Memphitica sacra post Antonii in Aegypto imperium, adytis primum suis egressa orbem terrarum peruaserunt. Vbi ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ exstat, Pridausius perperam legit ΕΥΝΟΙΑΣ. Omne genus meriti ἀρετὴ in titulis comprehendit, qua voce idcirco nihil est frequentius. Καλοκαγαθίας autem voce praeter ceteris Athe-

Athenienses delectatos Helladius Besantinus scribit, habetque aliquid cum ἀρετῆς significatione commune. Sic & Maximus Tyrius utrumque coniunxit: ἀρετῆς καὶ καλοκαγαθίας ὁ ἔλεγχος εἶς, ἢ πρὸς ταῦτα αὐδῶς.

Venio ad eam partem inscriptionis, in qua dicendum mihi est de iis, qui statuam Theophrasto collocarunt. Eadem opera ostendam Athenienses urbem nullam ab Delo diuersam in insula habuisse. Est titulus inter Oxonienses: ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΛΙΩΝ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ ΕΝ ΔΗΛΩ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΝΑΥΑΚΛΗΡΟΙ. In eo κατοικεῖν habitare & incolere significat, sine vlla ciuium peregrinorumque diuersitate. Cum autem κατοικεῖν de peregrinis tantum vsurpatur, & παρεπιδημεῖν oppositum ei est, nequaquam, ut Patricius Iunius praecepit, idem utrumque significat. Etiam disertius ex inscriptione nostra intelligo, Delios ciues ab Atheniensibus Romanisque incolis diuersos fuisse. Belli Peloponesiaci decimo anno testis est Thucydides & Pausanias, ex insula eiecisse Delios, quorum perfidiam metuebant. Anno tamen vix vertente admissos rursus eosdem Thucydides scribit, quod, post multas clades consultus Delphis deus restituendos censuerat. Deinde cum ex Polybio docere possum, ciues veteres ex Delo aufugisse, Delo Atheniensibus ab Romanis tradita, tum vero ex eodem colligas, pactos cum Atheniensibus pacem, ex Achaia rediisse. In inscriptionibus Oxoniensibus aliisque reperio δήμον Δηλίων, ex quibus vnam paullo emendatiorem ex mea coniectura do.

ΔΗΛΙΩΝ ΚΑΙ ΒΙΝΑΙ ΑΥΤΩ ΓΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑΣ ΕΓΚΤΗΕΙΝ ΚΑΙ ΑΥΤΩ ΚΑΙ ΕΚΓΟΝΟΙΣ ΤΡΑΡΧΕΙΝ ΔΕ ΑΥΤΩ ΚΑΙ ΤΑΛΛΑ ΠΑΝΤΑ ΟΣΑ ΔΕΔΟΤΑΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΑΛΛΟΙΣ ΠΡΟΕΕΝΟΙΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΕΤΑΙΣ ΤΟΤΕ ΤΕ ΙΕΡΟΤ ΚΑΙ ΔΗΛΙΩΝ κ. τ. λ. Praeter Delios alii ξένοι in insula versabantur, quorum cura habenda erat, tum religionis, tum commodorum causa. Deos enim omni aduersus hospites iniquo facto aut tristiori fronte ad perniciem & interitum eius qui laesisset, commoueri crediderunt. Nam etiam terras humana forma obire hominumque officia explorare, Homerus, ut rem testatam, prodidit. Plenae sunt fabulae hospitibus diis, ut, quod Iovem Neptunum, & Mercurium ab Hyriaeo acceptos esse ex Euphorione Scholiasta Homeri narravit, cuius paene singula verba hodie ἐν ἀπίσαις Palaephati reperias. Quamobrem mirum non est, quod Lycaones apostolos pro diis acceperunt. Quod autem minus constan-

tes iisdem fuere, id ex gentis genio accidit. Homerus id iam in Pandaro Lycaone, vt *ἀπίστον καὶ ἐπίορκον*, quod Scholiasta eius ex Aristotele quoque annotat, efformauit. Quatuor *ξένων* genera Eustathius se comperta scribit habere, *προξένων, ἀσοξένων, δορυξένων καὶ ἰδοξένων*. Nullum tamen ex eo numero ad nostrae inscriptionis sensum applicari potest. Hospitalia illa nomina sunt, cum hoc peregrinitatem significet. Nam, ne quis putet, *ἀσοξένος* huc pertinere, Pausanias *ἐν λεξιμῶ ἤθητορικῶ* eos explicat, ex vna vrbe oriundos, alibi ciues esse, vt Corinthi Glaucus Hippolochi F. Bellerophonis N. Alii apud Eustathium ei adsentiuntur, inter quos etiam Aelius Dionysius est. Nihil hoc eius peregrinitatis habet, vt, cum Diodorus Siculus scribit, Megalopolitas aduersus Polyperchontem cepisse arma *τῶν πολιτῶν καὶ ξένων καὶ δέλων ἀριθμὸν ποιησαμένως*, aut vt Gregorius Nazianzenus ad plebem Anastasiae: *Κωνσταντινῆ πόλις τε καὶ ξένων ἄσπὸν ἐνδήμιον*. Sed quo haec persequor, quae omnes norunt? Hi igitur aut *κατοικῶντες* aut *παρεπιδημῶντες* erant. Isti in vrbe aliqua debebant, aliunde profecti, alibi ciues, de quibus Caius Ictus: *incolas & his magistratibus parere, apud quos ciues sint: nec tantum municipali iurisdictioni in viroque municipio subiectos esse, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debere*. *Παρεπιδημῶντες* alibi similiter, ciues erant, quam vbi versarentur, at nusquam alibi sedem & domicilium habebant, redituri domum, si liberet. Sic apud Diodorum Philippus edidisse spectaculum Olyntho capta dicitur, inque iis ludis *πολλὰς τῶν ἐπιδημῶντων ξένων* conuiuio adhibuisse. Plautus in aulularia complectitur haec genera: *optati ciues, populares, incolae, accolae, aduenae omnes date viam, qua fugere liceat*. Ex quibus illustrantur, quae Paulus scripsit de caelesti *πολιτεία* & de peregrinitate hac nostra, cui etiam profani homines & philosophi vitam assimilarunt. Christiani veteres se *ξένος* appellabant, estque virtus a Macario ceterisque ascetis *ξενίτεια* nominata, mentis in hac peregrinitate ad caelestem patriam *λογισμὸς*.

Sunt ergo, vt eo redeam, Athenienses *ξένοι* in Delo, qui aut mercaturae causa, in eam insulam profecti essent, aut domicilia quoque inter Delios ciues haberent. Apud Athenaeum ex redditibus Deliacis diues Atheniensis celebratur. Praeter eos erant Romani, vt illud Apuleii de Larissa hic possis vsurpare: *negotioso aduenae Romanam fuisse frequentiam*. Aristides in Romam, ex omnibus terris & maribus Romam aduehi scribit, *ἕσα χῶραι ἕκασται Φέρουσι καὶ ποταμοὶ*

μοὶ καὶ λιμνοὶ καὶ τέχνηαι Ἑλλήνων καὶ Ἐσπερίων. Romanos negotiatores & Orobius memoravit in tropaeo victis Atheniensibus Mithridatis factioni in Delo opitulantibus: τῆς δὲ θανάτου ἔχει ξένοις τὰ φος οἱ περὶ Δῆλον μαρτυροῦντες τὴν ἱεράν ὅτι ἦσαν Ἀθηναίων Κεράϊον. Sed qui reliqui ξένοι erant? Loca, quae dii consecrata aut ludos, aut spectacula, aut oracula, templa & alia sacra praebebant, hospitalia vocabantur. In primis a Pindaro hoc didici, qui εὐξενίαν talium locorum passim concelebrat. In Pisa πολυξενιώτατον ἑωμῶν collocat, de quo neminem taedeat Scholiastam eius legere. Itaque rationem frequentiae in Delo teneo. Ut Pindarus Aeginam suam saepe, ita Papinius Stadius *hospitam Delum gentibus*, ita Pindarus rursus Apollinem Cyrenis cultum Δάλιον ξένον vocavit: quod & deum ibi commorari & eius causa gentes confluere crederent. Non enim solum ex Cycladibus in Delum instituebantur sacrae legationes, sed a Messeniis, ab Hyperboraeis, Cyrenaeis, tota Graecia, vnde & paeanes ab Callimacho Alexandrinis, a Pindaro Ceis scriptos accepimus. Bacchilides quoque paeanes apud Scholiastam Callimachi & nescio quis veterum in Aristotelis Rhetoricis memoratus, scripserunt. Atheniensium maxime intererat, ut quam frequentissima Delus esset, itaque exemplo superstitionis suae praebant, missis eodem δηλιασάς. Sed minima haec frequentia fuisse videtur, praeter ea, quam mercatores fecerunt. Thucydidi credo maiorem religionem Deli fuisse, cum Ionii eam tenerent, quam cum pulsi, veluti in vicem, Ephesi cultum Dianae instituerunt. Bello quoque Peloponesiaco eiectione insula Delii, secum, Plutarcho referente in libro de oraculorum defectu, religionem rapuere; quorum fraude, opinor, Delphicum oraculum Graecis iussit natale Apollinis solum quaerere, quod apud Tegyraeos videlicet inveniebatur, ad quos Delii profugerant. Sic enim solitudinem religionis & hominum Delo, non minima Atheniensium iactura, allaturos sperabant. Semus Delius apud Stephanum Byzantium in Lycia, Zoftere Atticae, in Tegyra Boeotiae, in Delo, discrepantibus sententiis, natalem Apollinis poni prodidit. Quod ex illo paeane quoque constaret, si integer ad nos pervenisset, *Δαλογενὲς εἶπε Λυκίαν*, plura non habet Aristoteles. Fanum utique Ephesium *maximum pulcerrimumque orbis terrarum*, ut Lucius Ampelius habet, religiones omnes ab Delo Delphisque ad se auertebat, de qua re celebris est apud Tacitum inter Delios Ephesiosque controversia.

Maior igitur peregrinorum pars, mercatores fuerunt. Pro-

ditum est, infulam sterilem iacuisse & indigam rerum omnium, quae non aliunde adueherentur. Idcirco & sacra reperta sunt, vt inopia superstitione expleretur. Religio mercatus attraxit. Spanhemius quidem obnititur, Euripidis in Iphigenia Taurica inductus auctoritate: sed nihil probari ab eo amplius video, quam, quod non omni gramine caruerit, nec rupes saxumque tota fuerit. Orphicus hymnus in Latonam *κραναήν* vocat Delum, quod & Pindarus habet, hoc est, si Scholiastae eius auscultamus, *τραχεία και πετρώδη*. Callimachus *ἀτροπον* dixit, hoc est *ἀγεώργητον και μη τρεπομένη και μεταβαλλομένη εν τῷ ἀρθεδαρῷ*. *τραχεία γάρ*. Quae Scholiastae interpretatio, refragante, quantum volet, Spanhemio, mihi magnopere placet. Nam nec Spanhemius, nec Anna Tanaquilli loci eius verum sensum mihi cognouisse videntur, cum Callimachus ait:

*κείνη δ' ἀνεμόεσσα και ἀτροπος, ἵα δ' ἀλιπλήξ
Αἰθείης και μᾶλλον ἐπίδρομος ἤπερ ἵππας.*

Recte quidem & mergum & equum interpretantur, sed *ἵα δ' ἀλιπλήξ*, aliquid amplius requirit, aut ego omni penitus sensu careo. *Αἰθείας* ego piscatores, *ἵππας* aratores explico. Leonidas Tarentinus in quodam epigrammate piscatores mergos vocat & Lycophron eodem nomine Mineruam, quod nominis eam Tzetzes censet a nauibus habuisse, quas prima aedificare instituit. Sic igitur interpretor:

*Delus oportuna ventis, nec arari potest, utpote quae mari septa
Piscatores, quam aratores admittere malit.*

Cinthus mons totam fere infulam occupat, vrbe in planitie exigua ad portum posita. Altus is & asper, vt ad cultum nihilo aptior fuerit, quam lapis. Nec si hodie solo fere aequatus est, idcirco lapidinis caret. Antiquitus quoque sic incultam eam infulam fuisse, ex hymno Homeri (si Thucydidi credas) aut Cynaethi Chii vnus Homeridarum (vt ex Eustathio in Homerum & Scholiasta Pindari in Nemeis tenere mihi videor) perspicuum est. Inducit enim Delum querentem, quod aspera esset, cui respondet Latona, nec pascuis nec agricultura celebratam, *ἐπεὶ ἔσται πείρα ὑπ' ἔδαρ*, at religione & sacrificiis Apollinis locupletem fore. Scilicet haud obscure indicat, veteres, si quas regiones squalidas & incultas ab natura accepissent, sacrorum institutione locupletasse. Haud enim parua *περιγηγῶν* ducendis circa omnes vicus & loca vrbium peregrinis victum quaerebat. In quos Lucianus in Philopseude iocatur, si nullae essent fabulae in Graecia, antiquarios illos fame esse perituros,

turos, μηδὲ ἀμισθὶ τῶν ξένων τ' ἀληθῆς ἀκέραιον θελγάντων. Quanta de-
inde multitudo elocandis aedibus, vendendo emendoque oportu-
tunitatem in tanta frequentia nanciscebatur. Δηλιακὸν ἔμπορον Ἀρχέ-
λαον Plutarchus in Sulla memorat. Iuabat mercaturam portus
oportunitas & quod Strabo adiicit ἀτέλεια τῆς ἰερῆς. Non quod sine
vectigali omni Delus esset, sed quod Romanis nullum penderet, ab
peregrinis autem ipsa acciperet. Id excerptis Polybii de legatio-
nibus acceptum refero, in quibus Rhodii queruntur, quod portu-
um vectigal libertatemque de portorio statuendi amisissent, cum
Delios Romanus Senatus ἀτέλεις esse iussisset. Coniectando id con-
sequimur, quod dictum paullo ante est. Vt Nicephorus Gregoras
scholiis in Synesium prodit, μετόμιον κατοικίας ἕνεκα peregrini duo-
decim drachmas quotquotannis dabant Athenis. Hos reditus in
Delo etiam fuisse, verosimile est. Illam immunitatem, ut ante A-
thenienses, Demosthene aduersus Leptinem auctore, impertie-
bantur Delii, quibus bene cuperent. In inscriptione Oxoniensium
marmorum memorata, si paulllum restituatur: ΕΙΝΑΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΥ-
ΤΟΝ ΠΡΟ ΞΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΩΝ ΔΗΛΙΩΝ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΝ ΚΑΙ ΕΚΓΟΝΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΔΕ ΑΥΤΟΙΣ ΑΤΕΛΕΙΑΝ ΕΝ
ΔΗΛΩ ΚΑΙ (πολιτεί) ΑΝ. Haecenus restitui male habitum marmor.

Jam dicendum est, qui mercaturae causa Delum adierint. Pri-
mum latrones ex Cilicia & Syria mercatum mancipiorum in Delo
instituerant, ut etiam in proverbium abiret. Sed eos hoc lapide
haud memorari intelligo. Praestabant istis videlicet mercatores
Tyrii, qui in inscriptione Sponii collegium quoddam & sua insti-
tuta habuisse memorantur. De his quoque Criton Comicus apud
Athenaeum:

Φοίνικα μεγάλας κύριον θαλαυτίς
Ναύκληρον ἐν τῷ λιμένι ποιήσας ἄπλην
Καὶ φορμιῶσαι ναῦς ἀναγκάσας δύο
Εἰς Δῆλον ἐλθεῖν ἠθέλησεν ἐκ Πειραιῶς

Is tria bona insulam habere dixit: εὐσπον ἐγοράν, παντοδαπὸν οἰκῆντ'
ὄχλον, αὐτῆς τε παρασίτους τῆς θεῆς τὰς Δηλίας. Non autem tantum Ty-
rii, verum Sidonii quoque huc proficiscebantur & omnino Phoe-
nices omnes, quos ἐμπορικωτάτους Eustathius vocat, memoriae pro-
dens, non tantum artis fabrilis, sed texendi etiam πέπλους Σιδονίους
scientes Sidonios fuisse. Erant & tingendi τὰ μέλωθρα arte in pri-
mis artifices Phoenices. Quis nescit? Ab Eustathio alibi πορφύ-
ρειοι, ἰσθαφρεῖς, ὑακίνθωνα, φλόγινοι, θαλασσοειδεῖς colores memorantur.

Omnes ex muricibus, vt Vilelmus Cole Bristoliensis sagaci indagine ante annos admodum quadraginta rursus inuenit. Eius autem artis nec alii ignari erant, praesertim Cyprii ab Athenaeo & Eustathio in texendis πεποικιλμένοις laudati. Cythera etiam πορφύρεσσα, teste Eustathio ad Homerum & Dionysium Periegetem, fuit vocata, δια τὸ κάλλος τῶν ἐν αὐτῇ πορφυρῶν. In actis apostolorum Lydia πορφυρέπῳλις πόλεως Θεατείρων cognomine exstat: cuius Theatyrā, genere, vt puto, Caria Lyciaque oriundae praesent arte tingendi eboris Φοινικῶν χρώματι. Claudianus de raptu Proserpinae: *non sic ardet eburnum, Lydia Sidonio quod foemina imxerit osiro.* Achilles Tattius in eroticis: *καὶ ἐμμεῖτο πορφύραν ὅταν εἰς τὸν ἐλέφαντα Λυδία βάπτει γινῆ.* Heliodorus in Aethiopicis δάπεδος καὶ σρωμνοῖς πεποικιλμένους Σιδονίας τε καὶ Λυδίας ἔργα χειρὸς.

Quanta fides Graecorum ψηφισμάτων fuerit, ex Ciceronis oratione pro Flacco constat. Attamen Delis credamus, si decedenti in insula Theophrasto is honos fuit habitus. Hoc autem ΓΕΝΟΜΕΝΩ significat. Potest tamen & *facto primum*, significare. Parum refert, quanta fides sit. Cenotaphium utique hoc marmor non fuisse, sed statuam, ex superiori parte cernas. Cenotaphium aequae non licuit in Delo collocari, ac mortuum condi. Statuae autem quo maiorem ornatum sacris locis adferebant, quanto maiori artificio factae, quanto grandiori pretio emtae, tanto gratiora diis habebantur. Omnia enim in his sacris composita erant ad celebritatem admirationemque conciliandam, qua multos allici sciebant. Id artes aluit maxime, idque est adeo, quod in titulo legi-

MUS ANEΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΛΛΩΝΙ. Vale. Regio monte
clo lo cexxi. iv. Cal. Junii.

